

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ فَرَجَهُمْ

چله کشی و بافت انواع گلیم

رشته صنایع دستی – فرش

گروه هنر

شاخه فنی و حرفه‌ای

پایه دهم دوره دوم متوسطه

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

چله‌کشی و بافت انواع گلیم - ۲۱۰۵۷۱
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش
نصرالله تسلیمی، عبدالرضا جمالی‌فرد، بشری گل‌بخش، فاطمه سلطان‌جنت، اکبر رادمنش،
یوسف صمدی بهرامی، مریم میرزایی و سهیلا عبدلی (اعضای شورای برنامه‌ریزی)
یوسف صمدی بهرامی، محمدرضا خیراللهی، مجید نیکویی و بشری گل‌بخش (اعضای گروه تألیف).
بشری گل‌بخش، یوسف صمدی بهرامی و عبدالحسین قاسم‌نژاد (بازنگری و اصلاح)
سیدحسین داودی (ویراستار ادبی)
اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
جواد صفری (مدیر هنری) - الهه یعقوبی‌نیا (صفحه‌آرا) - سارا راشدی رنجبر (طراح جلد).
فاطمه میروهبایی، یوسف صمدی بهرامی (عکاس)
تهران: خیابان ایرانشهر شمالی ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهیدموسوی)
تلفن: ۹-۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کدپستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹
وب‌سایت: www.chap.sch.ir و www.irtextbook.ir
شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران: تهران-کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج-خیابان ۶۱
(دارو پخش) تلفن: ۵ ۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰
صندوق پستی: ۱۳۹-۳۷۵۱۵
شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»
چاپ هشتم ۱۴۰۳

نام کتاب:

پدیدآورنده:

مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف:

شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف:

مدیریت آماده‌سازی هنری:

شناسه افزوده آماده‌سازی:

نشانی سازمان:

ناشر:

چاپخانه:

سال انتشار و نوبت چاپ:

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

ملت شریف ما اگر در این انقلاب بخواهد پیروز شود باید دست از آستین برآرد و به کار بپردازد. از متن دانشگاه‌ها تا بازارها و کارخانه‌ها و مزارع و باغستان‌ها تا آنجا که خودکفا شود و روی پای خود بایستد.

امام خمینی «قَدَسَ سِرُّهُ»

۵.....	سخنی با هنر آموزان گرامی.....
۶.....	سخنی با هنر جویان عزیز.....
۹.....	پیشگفتار.....
۱۱.....	پودمان اول: چله کشی و کوچی بندی.....
۴۱.....	پودمان دوم: بافت گلیم ساده.....
۷۹.....	پودمان سوم: بافت گلیم سوزنی.....
۸۹.....	پودمان چهارم: بافت گلیم لادی.....
۱۰۱.....	پودمان پنجم: بافت گلیم ورنی.....

سخنی با هنرآموزان گرامی

در راستای تحقق اهداف سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران و نیازهای متغیر دنیای کار و مشاغل، برنامه درسی رشته صنایع دستی - فرش طراحی و بر اساس آن محتوای آموزشی نیز تألیف گردید. کتاب حاضر از مجموعه کتاب‌های کارگاهی می‌باشد که برای سال دهم تدوین و تألیف گردیده است. این کتاب دارای ۵ پودمان است که هر پودمان از یک یا چند واحد یادگیری تشکیل شده است. همچنین ارزشیابی مبتنی بر شایستگی از ویژگی‌های این کتاب می‌باشد که در پایان هر پودمان شیوه ارزشیابی آورده شده است. هنرآموزان گرامی می‌بایست برای هر پودمان یک نمره در سامانه ثبت نمرات برای هر هنرجو ثبت کنند. نمره قبولی در هر پودمان حداقل ۱۲ می‌باشد و نمره هر پودمان از دو بخش تشکیل می‌گردد که شامل ارزشیابی پایانی در هر پودمان و ارزشیابی مستمر برای هر یک از پودمان‌ها است. از ویژگی‌های دیگر این کتاب طراحی فعالیت‌های یادگیری ساخت یافته در ارتباط با شایستگی‌های فنی و غیرفنی از جمله مدیریت منابع، اخلاق حرفه‌ای و مباحث زیست محیطی است. این کتاب جزئی از بسته آموزشی تدارک دیده شده برای هنرجویان است که لازم است از سایر اجزای بسته آموزشی مانند کتاب همراه هنرجو، نرم‌افزار و فیلم آموزشی در فرایند یادگیری استفاده شود. کتاب همراه هنرجو در هنگام یادگیری، ارزشیابی و انجام کار واقعی مورد استفاده قرار می‌گیرد. شما می‌توانید برای آشنایی بیشتر با اجزای بسته یادگیری، روش‌های تدریس کتاب، شیوه ارزشیابی مبتنی بر شایستگی، مشکلات رایج در یادگیری محتوای کتاب، بودجه‌بندی زمانی، نکات آموزشی شایستگی‌های غیرفنی، آموزش ایمنی و بهداشت و دریافت راهنما و پاسخ فعالیت‌های یادگیری و تمرین‌ها به کتاب راهنمای هنرآموز این درس مراجعه کنید.

کتاب شامل پودمان‌های ذیل است:

پودمان اول: با عنوان **چله کشی و کوچی بندی** است که به چگونگی کنترل و تنظیم دار، چله کشی و کوچی بندی آن می‌پردازد.

پودمان دوم: با عنوان **بافت گلیم ساده**، به بافت سربندی، شیرازه و پودگذاری به روش‌های سراسری، چاکدار، چله مشترک، تک قلاب و پود معلق پرداخته می‌شود.

پودمان سوم: دارای عنوان **بافت گلیم سوزنی** است. در این پودمان یک نوع سربندی دیگر، روشی دیگر از شیرازه پیچی، بافت گلیم سراسری و سپس نقش‌اندازی با مداد و نقش‌دوزی آموزش داده می‌شود.

پودمان چهارم: **بافت گلیم لادی** نام دارد و پس از آموزش سربندی به روش حصیری به چگونگی مراحل بافت گلیم لادی پرداخته می‌شود.

پودمان پنجم: با عنوان **بافت گلیم ورنی** سربندی تلفیقی (که در فصل‌های پیش‌تر هنرجویان انواع آن را آموخته‌اند)، شیرازه حصیری و براساس نقشه پود پیچی را آموزش می‌دهد.

امید است که با تلاش و کوشش شما همکاران گرامی اهداف پیش‌بینی شده برای این درس محقق گردد.

نظرسنجی کتاب درسی

دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش

شرایط در حال تغییر دنیای کار در مشاغل گوناگون، توسعه فناوری‌ها و تحقق توسعه پایدار، ما را بر آن داشت تا برنامه‌های درسی و محتوای کتاب‌های درسی را در ادامه تغییرات پایه‌های قبلی براساس نیاز کشور و مطابق با رویکرد سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران در نظام جدید آموزشی بازطراحی و تألیف کنیم. مهم‌ترین تغییر در کتاب‌ها، آموزش و ارزشیابی مبتنی بر شایستگی است. شایستگی، توانایی انجام کار واقعی به‌طور استاندارد و درست تعریف شده است. توانایی شامل دانش، مهارت و نگرش می‌شود. در رشته تحصیلی حرفه‌ای شما، چهار دسته شایستگی در نظر گرفته شده است:

۱ شایستگی‌های فنی برای جذب در بازار کار مانند توانایی بافت گلیم

۲ شایستگی‌های غیر فنی برای پیشرفت و موفقیت در آینده مانند نوآوری و مصرف بهینه

۳ شایستگی‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات مانند کار با نرم افزارها

۴ شایستگی‌های مربوط به یادگیری مادام‌العمر مانند کسب اطلاعات از منابع دیگر

براین اساس دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کار دانش مبتنی بر اسناد بالادستی و با مشارکت متخصصان برنامه‌ریزی درسی فنی و حرفه‌ای و خبرگان دنیای کار مجموعه اسناد برنامه درسی رشته‌های شاخه فنی و حرفه‌ای را تدوین نموده‌اند که مرجع اصلی و راهنمای تألیف کتاب‌های درسی هر رشته است.

این کتاب دومین کتاب کارگاهی است که ویژه رشته صنایع دستی - فرش تألیف شده است و شما در طول دو سال تحصیلی پیش رو چهار کتاب کارگاهی و با شایستگی‌های متفاوت را آموزش خواهید دید. کسب شایستگی‌های این کتاب برای موفقیت در شغل و حرفه برای آینده بسیار ضروری است. هنرجویان عزیز سعی نمایید؛ تمام شایستگی‌های آموزش داده شده در این کتاب را کسب و در فرایند ارزشیابی به اثبات رسانید.

کتاب درسی چله‌کشی و بافت انواع گلیم شامل پنج پودمان است و هر پودمان دارای یک یا چند واحد یادگیری است و هر واحد یادگیری از چند مرحله کاری تشکیل شده است. شما هنرجویان عزیز پس از یادگیری هر پودمان می‌توانید شایستگی‌های مربوط به آن را کسب نمایید. هنرآموز محترم شما برای هر پودمان یک نمره در سامانه ثبت نمرات منظور می‌نماید و نمره قبولی در هر پودمان حداقل ۱۲ می‌باشد.

همچنین علاوه بر کتاب درسی شما امکان استفاده از سایر اجزای بسته آموزشی که برای شما طراحی و تألیف شده است، وجود دارد. یکی از این اجزای بسته آموزشی کتاب همراه هنرجو می‌باشد که برای انجام فعالیت‌های موجود در کتاب درسی باید استفاده نمایید. کتاب همراه خود را می‌توانید هنگام آزمون و فرایند ارزشیابی نیز همراه داشته باشید. سایر اجزای بسته آموزشی دیگری نیز برای شما در نظر گرفته شده است که با مراجعه به وبگاه رشته خود با نشانی www.tvoccd.medu.ir می‌توانید از عناوین آن مطلع شوید.

فعالیت‌های یادگیری در ارتباط با شایستگی‌های غیرفنی از جمله مدیریت منابع، اخلاق حرفه‌ای، حفاظت از محیط زیست و شایستگی‌های یادگیری مادام‌العمر و فناوری اطلاعات و ارتباطات همراه با شایستگی‌های فنی طراحی و در کتاب درسی و بسته

آموزشی ارائه شده است. شما هنرجویان عزیز کوشش نمایید این شایستگی‌ها را در کنار شایستگی‌های فنی آموزش ببینید، تجربه کنید و آنها را در انجام فعالیت‌های یادگیری به کار گیرید. رعایت نکات ایمنی، بهداشتی و حفاظتی از اصول انجام کار است لذا توصیه‌های هنرآموز محترمتان را درخصوص رعایت مواردی که در کتاب آمده است، در انجام کارها جدی بگیرید. امیدواریم با تلاش و کوشش شما هنرجویان عزیز و هدایت هنرآموزان گرامی، گام‌های مؤثری در جهت سربلندی و استقلال کشور و پیشرفت اجتماعی و اقتصادی و تربیت مؤثر و شایسته جوانان برومند میهن اسلامی برداشته شود.

دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش

هنرآموزان محترم، هنرجویان عزیز و اولیای آنان می‌توانند نظر اصلاحی خود را درباره مطالب کتاب‌های درسی از طریق سامانه «نظرسنجی از محتوای کتاب درسی» به نشانی «nazar.roshd.ir» یا نامه به نشانی تهران - صندوق پستی ۴۸۷۴ - ۱۵۸۷۵ ارسال کنند.

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

این کتاب در سال‌های ۱۴۰۳ - ۱۴۰۲ مورد ارزشیابی کشوری از منظر چهار گروه از دنیای کار (کارفرمایان بزرگ - خبرگان حرفه‌ای - فروشنندگان و ارائه‌دهندگان خدمات - انجمن‌های حرفه‌ای) و چهار گروه از دنیای کار (هنرآموزان خیره - مربیان سازمان فنی و حرفه‌ای - هنرجویان پایه دوازدهم رشته - فارغ‌التحصیلان شاغل) قرار گرفت و نتایج آن در محتوا اعمال گردید.

یافته‌های تاریخی نشان می‌دهد که گلیم یکی از قدیمی‌ترین دست‌بافته‌های بشر بوده است. این بافته کهن در گذر سال‌های طولانی از نظر شیوه بافت تنوع قابل توجهی پیدا کرده است آن‌چنان که برخی از انواع آن، شیوه بافت قدیم و ابتدایی را ندارد و در مقایسه با نوع ساده، از بافت پیچیده‌ای برخوردار است. با این حال، شیوه بافت ساده و کهن آن همچنان مرسوم است. پایه و اساس گلیم در هم بافتن رشته‌های تار و پود به شیوه‌های گوناگون است. در این کتاب پس از معرفی انواع گلیم، شیوه بافت برخی از آنها آموزش داده می‌شود. به نظر می‌رسد که تنوع گلیم در گذر تاریخ ناشی از تنوع قابل توجه بافندگان در دسته‌ها و گروه‌ها و اقوام با آداب و رسوم گوناگون زندگی و پراکندگی آنها در مناطق مختلف است. تا آنجا که معلوم است گلیم در انواع مختلف آن، بیشتر توسط بافندگان عشایری و روستایی، با تکیه بر تجربه‌های شخصی و اجتماعی بافته شده است. این بافندگان ذوق و سلیقه خود را در قالب طرح‌ها و نقوش رنگین و دلنشین، با استفاده از مواد اولیه منطقه خودشان بافته‌اند. شیوه نقش‌پردازی آنها معمولاً ذهنی و بدون استفاده از نقشه قبلی بوده و سینه به سینه و بدون کتاب و کلاس و جزوه آموزش دیده‌اند. بنابراین باید دانست که شیوه‌های بافت گلیم، مراحل آن، اجزای گلیم و حتی واژه‌ها و اصطلاحات مربوط به آن در مناطق مختلف به‌طور کامل یکسان نبوده و نیست. در این کتاب تلاش می‌شود، ضمن توجه دادن هنرجویان به برخی تفاوت‌ها، شیوه‌ها و مراحل عمومی بافت گلیم و ویژگی‌های آن آموزش داده شود. ممکن است برخی از آموزش‌های این کتاب و محتوای آن با آنچه در بعضی مناطق مرسوم است تفاوتی جزئی داشته باشد. به همین دلیل به هنرجویان سراسر کشور پهن‌اورایران توصیه می‌شود در هر مرحله از آموزش، از تحقیق و پژوهش و پرس و جو غافل نشوند و برای تکمیل مهارت و آگاهی خود و آشنایی بیشتر با محتوای کتاب کوشش نمایند. بافت گلیم مراحل مختلفی دارد که به ترتیب عبارت‌اند از:

۱ انتخاب دار و ابزار و مواد اولیه گلیم بافی

۲ چله‌کشی

۳ بستن مهار (تسمه) و قرار دادن مهار

۴ کوچی بندی

۵ سربندی

۶ پودکشی و پود گذاری (بافت بدنه اصلی گلیم)

۷ پایین کشی

۸ جداکردن گلیم از دار

پیش از شروع آموزش مراحل مختلف عملی گلیم بافی، لازم است هنرجویان با اجزای گلیم آشنا شوند و نام هر یک از آنها را بشناسند. در تصویر صفحه بعد اجزای مختلف گلیم مشاهده می‌شود.

تار

پود

شمیرازه

زنجیره قایقی

ملیلۀ ساده

ملیلۀ پیچ

کرباس

زنجیره ساده (گندمی)

سر بندی

پودمان ۱

چله کشی و کوچی بندی

واحد یادگیری: شایستگی چله کشی

مقدمه

آیا تا کنون عبارت چله کشی را شنیده‌اید؟ می‌دانید چله کشی چگونه و برای چه کاری انجام می‌شود؟ آیا انواع چله کشی را می‌شناسید؟ با چه ابزار و وسایلی چله کشی می‌کنند؟ مواد اولیه‌ای که برای چله کشی استفاده می‌شود چیست؟ چله کشی چه مراحل دارد؟

در این پودمان شما با مراحل و چگونگی انجام دادن چله کشی آشنا خواهید شد. پیش از این در کتاب دانش فنی پایه، اطلاعات اولیه‌ای در خصوص چله کشی به دست آورده‌اید. در این کتاب چله کشی را به صورت مرحله به مرحله و عملی انجام خواهید داد و شایستگی‌های فنی و غیر فنی آن را هنگام چله کشی فرا خواهید گرفت.

بحث گروهی

در کتاب دانش فنی با تعریف چله آشنا شده‌اید. آیا می‌توانید با توجه به آن تعریف کاملی از چله کشی ارائه دهید؟ در گروه با یکدیگر بحث کنید و نتیجه آن را در زیر بنویسید.

.....

.....

چله کشی روی انواع دار انجام می‌شود. شکل انواع دار را در کتاب دانش فنی دیده و با آنها آشنا شده‌اید. در ادامه شکل دو نوع دار عمودی ساده و فندک دار را مشاهده می‌کنید. (شکل‌های ۱-۱ و ۱-۲)

▲ شکل ۱-۲ دار فندک دار ساده

▲ شکل ۱-۱ دار ساده (بدون فندک)

چله کشی بر روی دار بافت فرش و تنظیم کشش آن

چله کشی مراحل مختلفی دارد. پیش از اجرای مراحل چله کشی، لازم است دار بافندگی مناسب انتخاب شود. برای انتخاب دار باید نکات زیر را مورد توجه قرار داد:

- ۱ دار متناسب با طول و عرض بافته (گلیم) مورد نظر انتخاب شود.
- ۲ استحکام دار (ضخامت و قدرت اجزای دار) نسبت به اندازه کار تناسب لازم را داشته باشد.
- ۳ سر دار و زیر دار باید صاف و بدون تاب و خمیدگی باشند.
- ۴ پیچ و مهره‌های دار سالم و بدون خوردگی باشند.
- ۵ راست‌روها باید موازی، صاف، بدون تاب و خمیدگی باشند.
- ۶ فندک (در دارهای فندک دار) می‌بایست صاف، یکدست و بدون هیچ‌گونه برآمدگی یا فرورفتگی باشد.

▲ شکل ۱-۳ پیچ و مهره‌های یک دار سالم

در کتاب دانش فنی، شما با انواع دار بافندگی آشنا شده و اجزای آن را شناخته‌اید.

نکته

▲ شکل ۱-۴ ابزار تنظیم دار

پیش از شروع چله کشی، دار را چگونه کنترل می‌کنند؟ چرا باید دار را کنترل کرد؟ سالم نبودن دار در محصول نهایی چه تأثیری ایجاد خواهد کرد؟ پس از انتخاب دار، آن را تنظیم می‌کنند تا از سالم و آماده بودن دار برای چله کشی اطمینان حاصل شود. برای تنظیم و کنترل دار از ابزار و وسایلی مانند متر فلزی، گونیا، آچار قابل تنظیم و چکش استفاده می‌شود.

هنگام تنظیم دار نکات زیر باید رعایت شود:
۱ سر دار و زیر دار باید موازی، صاف و به طور افقی بر راست‌روها قرار گرفته باشند. این کار با متر فلزی انجام می‌شود. تصاویر ۱-۵ تا ۱-۷ مراحل تنظیم و کنترل دار را نشان می‌دهد.

▲ شکل ۱-۵ اندازه‌گیری فاصله دو سر بالای راست‌روها

▲ شکل ۱-۶ اندازه‌گیری فاصله دو سر پایینی راست‌روها

▲ شکل ۱-۷ اندازه‌گیری فاصله نقاط میانی راست‌روها

در هنگام تنظیم دارهای کوچک باید احتیاط کرد که دار بر روی فرد کنترل کننده برنگردد. دهانه آچار قابل تنظیم، (برای جلوگیری از گرد شدن)، در اندازه دقیق تنظیم شود. تنظیم کننده سر دار در هنگام کار بر دارهای بزرگ، باید مراقب سقوط از بالای دار باشد.

▲ شکل ۱-۸ بافنده در حال بافت گلیم بر روی دار

۲ راست‌روها، با گونیا، متر فلزی و آچار و به صورت کامل عمود بر سر دار و زیر دار تنظیم می‌شوند. فاصله راست‌روها از یکدیگر به گونه‌ای تنظیم می‌شود که شکل داخلی دار، یک مربع یا مستطیل، (با زاویه‌های قائم) را به وجود آورد. تصاویر ۱-۹ تا ۱-۱۳ مراحل کنترل عمود بودن دار و موازی بودن راست‌روها را نشان می‌دهد.

▲ شکل ۱-۱۰ اندازه‌گیری فاصله داخلی سمت چپ دار

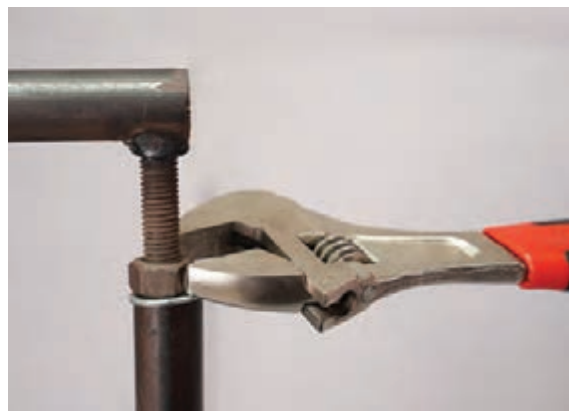
▲ شکل ۱-۹ اندازه‌گیری فاصله داخلی سمت راست دار

▲ شکل ۱-۱۲ اندازه‌گیری قطرها

▲ شکل ۱-۱۱ اندازه‌گیری فاصله داخلی میانی دار

▲ شکل ۱-۱۴ تنظیم پیچ سر دار (در دار فندک دار)

▲ شکل ۱-۱۳ اندازه‌گیری قطرها

نکته

- وجود هر نوع عیب و نقصی در هر مرحله تنظیم دار، بر روی کیفیت گلیم تأثیر مستقیم خواهد داشت. هر چه دقت و حساسیت در تنظیم دار بیشتر باشد، محصول نهایی سالم و با کیفیت تر خواهد شد.
- تنظیم و بررسی دار، قبل از شروع کار چله کشی امری ضروری است.

پرسش

- ۱ چه رابطه‌ای میان ابعاد فرش و ابعاد دار وجود دارد؟
- ۲ علت انتخاب دار متناسب با ابعاد فرش مورد نظر برای بافت چیست؟
در گروه‌های چند نفره با یکدیگر گفت‌وگو کرده و پاسخ را در کارگاه ارائه کنید.

پیش از آغاز چله کشی، ابتدا لازم است نقشه بافت تهیه شود. نقشه‌ها در اندازه‌ها و ابعاد مختلفی وجود دارند. همچنین رج‌شمارهای متنوعی دارند.

نکته

نقشه گلیم بر اساس ریزبافت، متوسط و درشت‌بافت بودن طراحی می‌شود (هر خانه نقشه به عنوان یک تار در نظر گرفته می‌شود). رج‌شمار در گلیم براساس هر ۱۰ سانتی‌متر و تعداد چله‌هایی که در این اندازه قرار می‌گیرند، سنجیده می‌شود. بنابراین، برای گلیم درشت بافت حدود ۳۰ تار یا چله، گلیم متوسط ۶۰ تار یا چله و گلیم ریز بافت در حدود ۹۰ تار یا چله در ۱۰ سانتی‌متر در نظر گرفته می‌شود.

پس از انتخاب و تنظیم دار، نوبت به اجرای چله کشی می‌رسد. برای این کار مراحل سیه‌بندی، زهواربندی، چله کشی، قرار دادن مهار و هاف انجام می‌شود که در ادامه به ترتیب آموزش خواهید دید.

مرحله اول: سیه بندی

نخستین مرحله در چله کشی، سیه‌بندی است.

سیه‌بندی و اهمیت آن: به علامت‌گذاری و تقسیم‌بندی عرض دار (سر دار و زیر دار)، به واحدهای معین ۱۰ سانتی‌متر برای تعیین تعداد چله‌های هر واحد در عرض گلیم، «سیه‌بندی» می‌گویند. سیه‌بندی بر روی دار برای نظم بخشیدن و یکنواختی فاصله چله کشی مورد استفاده قرار می‌گیرد.
ابزار و وسایل مورد نیاز برای این کار عبارت‌اند از: کاغذ بی خط، نوار چسب، قیچی، خط کش، مداد، ماژیک و متر.

▲ شکل ۱-۱۵ ابزار سیه‌بندی

چرا سطح زیر دار و سر دار را برای سیه‌بندی با کاغذ سفید می‌پوشانند؟ پاسخ آن را در کلاس مطرح کنید.

فکر کنید

سیه‌بندی در چند گام به ترتیب زیر اجرا می‌شود:
۱ سطح زیر دار و سر دار را با کاغذ می‌پوشانند تا بتوان به راحتی روی آن علامت‌گذاری کرد.

◀ شکل ۱-۱۶ چسباندن کاغذ بی‌خط بر سطح زیر دار

▲ شکل ۱-۱۷ چسباندن کاغذ بی خط بر سطح سر دار

۲ نقطه میانی سر دار و زیر دار به وسیله متر مشخص و روی کاغذ بی خط علامت گذاری می شود.

◀ شکل ۱-۱۸ علامت گذاری نقطه میانی سر دار با متر

۳ متر را روی سطح کاغذ زیر دار و سر دار گذاشته و دقیقاً یک بار از مرکز به سمت راست و یک بار دیگر از مرکز به سمت چپ دار، (تصاویر ۱۸-۱ تا ۲۱-۱) با اندازه های ۱۰ سانتی متری علامت گذاری می شود.

◀ شکل ۱-۱۹ علامت گذاری نقطه میانی زیر دار

۴ دقت شود نقاط علامت گذاری شده روی سر دار و زیر دار کاملاً مقابل یکدیگر باشند.

◀ شکل ۱-۲۰ علامت گذاری فاصله های ده سانتی متری از دو طرف نقطه میانی زیر دار

▲ شکل ۲۱-۱ علامت گذاری فاصله‌های ده سانتی‌متری روی سر دار و زیر دار

نکته

می‌بایست به این نکته دقت شود که تعداد چله‌های مورد نیاز از وسط سر دار و زیر دار به‌طور مساوی پخش شود. - فاصله میان چله‌ها در چله‌کشی گلیم باید به اندازه قطر همان چله باشد.

محاسبات سیه‌بندی: برای محاسبه سیه‌بندی در گلیم از روش زیر استفاده می‌شود:

$$\text{طول گلیم} = \text{تعداد واحدهای سیه‌بندی در طول} \times ۱۰ \quad \text{عرض گلیم} = \text{تعداد واحدهای سیه‌بندی در عرض} \times ۱۰$$

برای محاسبه دقیق تعداد چله‌ها در رج شماره‌های مختلف، عدد رج‌شمار در تعداد واحدهای سیه‌بندی زیر دار ضرب می‌شود. حاصل به دست آمده تعداد چله‌های کل عرض بافته را نشان می‌دهد.

$$\text{رج‌شمار} \times \text{تعداد واحدهای سیه‌بندی} = \text{تعداد چله}$$

باید توجه داشت که در زمان انتخاب اندازه دار و سیه‌بندی از دو طرف ابتدا و انتهای سیه‌بندی ۱۰ سانتی‌متر فاصله از راست روها در نظر گرفته شده باشد.

تمرین

۱ گلیمی به ابعاد $1/5 \times 1$ متر با رج شمار متوسط داریم. تعداد چله‌های آن را محاسبه کنید و اگر این گلیم به روش پیچشی بافته شود، تعداد رج‌های آن را برآورد نمایید.

۲ تولیدکننده‌ای یک گلیم قدیمی ۶ متری را در اختیار دارد که در هر ۱۰ سانتی‌متر آن ۶۰ تار قابل شمارش است. او قصد دارد یک گلیم مشابه آن را ببافد. به نظر شما: برای چله‌کشی این گلیم چه تعداد چله باید روی دار کشیده شود؟

نکته

در اجرای سیه بندی، معمولاً در قسمت سر دار نسبت به زیر دار ۲ میلی‌متر اضافه در نظر گرفته می‌شود. به این شکل که اگر سیه‌بندی در قسمت زیر دار ۱۰ سانتی‌متر باشد بر روی سر دار اندازه سیه‌بندی $10/2$ سانتی‌متر خواهد بود.

بحث گروهی

چرا اندازه سر دار نسبت به زیر دار در سیه‌بندی، بیشتر است؟ در این باره با دوستان خود بحث کنید و نتیجه به دست آمده را در کلاس مطرح کنید.

فعالیت کارگاهی

نقشه یک گلیم را انتخاب کنید و بر اساس آن روی سردار و زیر دار سیه‌بندی انجام دهید و سپس کار خود را با فعالیت‌های دوستان دیگر مقایسه کنید. اکنون پس از یادداشت نتایج به دست آمده در مورد آنها بحث کنید.

پس از انجام سیه‌بندی نوبت به زهواربندی دار می‌رسد. از آنجایی که هر بافتی با زیر و رو شدن تار و پود انجام پیدا می‌کند، زهوار بندی نیز برای زیر و رو شدن چله‌ها روی دار، انجام می‌شود.

مرحله دوم: زهوار بندی

تصویر صفحه بعد یک دار بافندگی را نشان می‌دهد که دو قطعه نخ به صورت موازی بر راست‌روهای آن بسته شده است. **زهوار:** دو قطعه نخ از پود کلفت، به قسمت بالا و پایین دار به صورت عرضی و موازی با سر دار و زیر دار به تیرهای عمودی دار (راست‌روها) می‌بندند. به این نخ‌ها زهوار و در اصطلاح گلیم بافی یا قالی‌بافی و به این عمل زهواربندی می‌گویند. **بستن نخ زهوار بر دار:** پس از مرحله سیه‌بندی، زهواربندی روی دار انجام می‌شود. در این مرحله برای بستن نخ زهوار پایینی سعی می‌شود تا در دارهای کوچک فاصله‌ای در حدود ۲۵-۲۰ سانتی‌متر بین نخ زهوار و زیر دار باقی بماند. همچنین برای بستن نخ زهوار بالایی فاصله‌ای حدود ۲۵-۲۰ سانتی‌متر نسبت به نخ زهوار پایین و سر دار باقی بماند. زهوارها روبه‌روی چله کش قرار می‌گیرند. در هنگام چله کشی توسط چله کش و زیر و رو کردن چله‌ها نسبت به نخ زهوار چنانچه اشتباهی صورت گیرد و یا جابه‌جایی رخ دهد، به راحتی می‌توان آنها را دید و تشخیص داد و برای درست یا جابه‌جا کردن آنها اقدام کرد. (شکل ۲۲-۱)

مرحله اول

مرحله دوم

مرحله سوم

▲ شکل ۱-۲۲ مراحل زهواربندی دار

مرحله سوم: چله کشی

چله کشی: به کشیدن نخ‌های چله بر سر دار و زیردار، متناسب با ابعاد نقشه و رج‌شمار آن، به اصطلاح «چله کشی» می‌گویند و فردی که این کار را انجام می‌دهد «چله کش» نامیده می‌شود. ابزار و مواد مورد نیاز در این مرحله شامل: نخ چله، چوب هاف، تسمه یا مهار، خط کش، مداد، سیخ پودکشی و قیچی است. (شکل ۱-۲۳)

▲ شکل ۱-۲۳ مواد و ابزار چله کشی

چله کشی به صورت معمول از سمت راست دار شروع و در سمت چپ دار تمام می‌شود. اما با توجه به روش‌های بافت در مناطق مختلف، امکان شروع چله کشی از سمت چپ نیز وجود دارد.

نکته

در مورد انواع روش‌های چله کشی و نحوه اجرای آنها بر روی دار، از اینترنت جست‌وجو کنید و نتیجه موضوع را در کلاس ارائه دهید. (به صورت یک گزارش)
در مورد تفاوت بین روش‌های چله کشی و معایب و محاسن هر کدام، از اینترنت جست‌وجو کرده و نتیجه را در جدولی به صورت مقایسه‌ای تدوین و در کلاس به هنرآموز ارائه کنید.

پژوهش کنید

پیش از شروع چله کشی باید به نکات زیر توجه داشت:

۱ نخ چله متناسب با رج شمار نقشه (ریزی یا درشتی نقشه) تهیه می شود. اگر نقشه و بافت درشت باشد از نخ چله ضخیم تر و برای نقشه و بافت ریز از نخ چله ظریف تر استفاده می شود.

۲ کلاف یا دوک نخ چله را (به شیوه ای که در کتاب راهنمای هنرآموز شرح داده شده) باید باز کرده و نخ را به صورت گلوله ای به اندازه حجم دست (در دارهای آموزشی) درآورد، تا هنگام چله کشی بتوان نخ چله را به راحتی از زیر دار و سر دار رد کرد و چله کشی را به آسانی انجام داد. (شکل ۱-۲۴)

مرحله اول

مرحله دوم

مرحله سوم

▲ شکل ۱-۲۴ تبدیل نخ چله به گلوله کوچک

شروع چله کشی

پس از آماده کردن گلوله نخ برای انجام چله کشی به ترتیب مراحل زیر انجام می شود:

- ۱ نخ چله به زیردار گره زده و محکم می شود.
- ۲ نخ چله چند دور پس از گره روی زیر دار پیچیده می شود.
- ۳ دو تا شش چله براساس نوع شیرازه پیش از نقطه شروع سیه بندی در نظر گرفته می شود.
- ۴ اولین چله از روی زیر دار، زیر زهوار پایین، روی زهوار بالا و روی سر دار به طرف پشت دار حرکت داده می شود.
- ۵ بازگشت اولین چله از پشت دار بدون درگیری با زهوارها انجام می شود.
- ۶ پس از تنظیم کشش اولین چله دومین چله از روی زیر دار و روی زهوار پایین (برعکس چله اول) کشیده می شود. هم زمان با دست مخالف در زیر دار کشش چله اول نگه داشته می شود.
- ۷ چله کشی ادامه یافته و فواصل و کشش آنها تا پایان کار کنترل می شود.
- ۸ انتهای چله کشی، نخ چله مانند ابتدای کار پس از در نظر گرفتن چله های شیرازه، چند دور بر روی زیر دار پیچیده و محکم می شود.
- ۹ کنترل کشش و فواصل چله کشی براساس سیه بندی و رج شمار انجام می شود.

با آغاز شدن چله کشی بر روی دار باید ابتدای نخ چله را به زیر دار ثابت و محکم کرد تا بتوان چله کشی را انجام داد. برای سرخ این کار از روش های مختلفی برای گره زدن استفاده می شود که متداول ترین آنها گره معمولی است. ابتدا چله در سمت راست زیر دار، گره زده می شود. گره با توجه به تعداد چله های شیرازه باید پیش از نقطه سیه بندی بسته شود. حال نخ چله را چندبار به دور زیر دار پیچیده تا چله محکم شود. سپس فرایند چله کشی ادامه می یابد.

مرحله دوم

مرحله اول

▲ شکل ۲۵-۱ مراحل گره زدن ابتدای چله

در منطقه ای که سکونت دارید، بافندگان برای اتصال چله به زیر دار از چه روش هایی استفاده می کنند؟ با هم گروهی خود ضمن جست و جو آنها را شناسایی کنید و همراه با عکس به هنرآموز خود تحویل دهید. روش آن را به دیگر هم کلاسی های خود نیز آموزش دهید و تفاوت آنها را با دیگر گره ها به بحث بگذارید و نتیجه را یادداشت کنید.

کار گروهی

برای اجرای چله‌کشی، بهتر است دو نفر با یکدیگر همکاری داشته باشند؛ در دارهای بزرگ یک نفر نزدیک زیر دار می‌نشیند. فرایند چله‌کشی خوب، وابسته به این فرد است و دیگری مسلط بر دار می‌ایستد (اما در دارهای کوچک یک نفر روبه‌روی دار و دیگری پشت دار می‌ایستد). نفر نشسته گلوله نخ چله را از روی زیر دار، زیر نخ زهوار پایینی و از روی نخ زهوار بالا رد می‌کند و به نفر دوم می‌دهد. نفر دوم از محل اولین علامت سیه‌بندی، با رعایت فاصله لازم برای چله‌های شیرازه، گلوله چله را از روی سردار عبور می‌دهد و به صورت مستقیم از پشت دار به پایین هدایت می‌کند تا نفر نشسته آن را بگیرد. نفر نشسته، گلوله نخ چله را از پشت زیر دار به روی زیر دار هدایت می‌کند. کشش چله را تنظیم و سپس این بار گلوله را از روی نخ زهوار پایینی و از زیر نخ زهوار بالایی رد می‌کند و دوباره به نفر دوم می‌دهد. یعنی برخلاف دفعه قبل عمل می‌کند و به همین ترتیب گلوله نخ به صورت یک در میان از زیر و روی نخ‌های زهوار رد می‌شود تا چله به تعداد مورد نیاز کشیده شود. در هر بار پس از تنظیم کشش چله، فرد نشسته بایستی با دست مخالف چله کشیده شده قبلی را در زیر دار نگه دارد. در حین چله‌کشی با رسیدن به علائم سیه‌بندی تعداد چله‌ها باید شمارش شود تا پراکندگی چله‌کشی بر اساس رج‌شمار مورد نظر درست باشد. روی آخرین چله، مطابق با هر واحد سیه‌بندی، علامت زده می‌شود تا واحدهای سیه‌بندی نسبت به هم مشخص شوند و شمارش چله‌های بعدی به سهولت انجام گیرد (شکل ۲۶-۱). علاوه بر شمارش چله‌ها، فواصل میان چله‌ها نیز به صورت مرتب باید یکسان شود.

نکته

کشش چله‌ها از ابتدا تا انتهای چله‌کشی باید یکنواخت باشد تا از شل و سفتی آن جلوگیری شود.

پرسش

اگر کشش چله‌ها در هنگام چله‌کشی یکسان نباشد، چه اشکالاتی در بافت گلیم به وجود می‌آید؟ در گروه بحث کنید و پاسخ را بیابید.

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله چهارم

مرحله سوم

مرحله ششم

مرحله پنجم

▲ مراحل چله کشی شکل ۱-۲۶

گاهی هنگام چله کشی گلوله نخ چله در میان کار تمام می‌شود بنابراین لازم است دوباره گلوله نخ را آماده کرده و سر نخ چله را به یکدیگر گره زد. محل قرارگیری گره چله باید در روی زیر دار تنظیم شود تا در محدوده بافت نباشد. (شکل ۱-۲۶)

مرحله هشتم

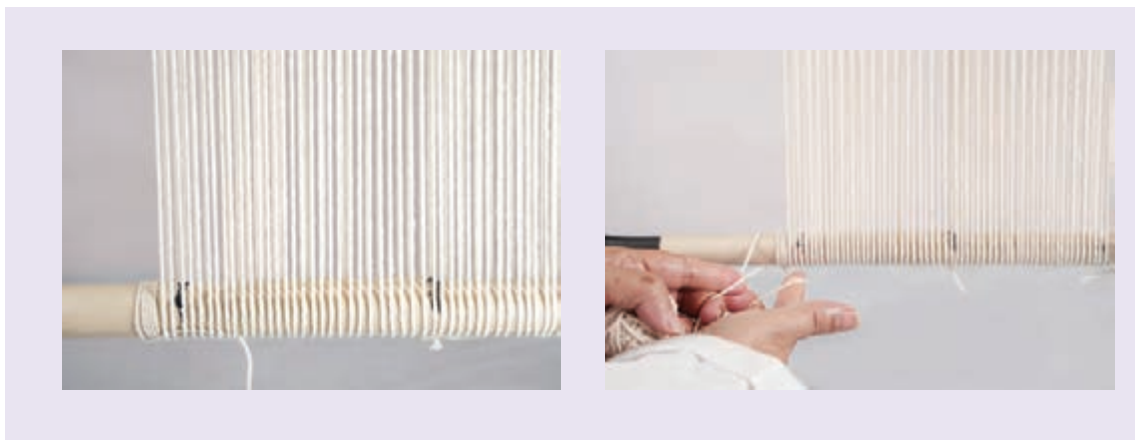

مرحله هفتم

▲ شکل ۱-۲۶ مراحل گره‌زدن نخ چله به یکدیگر

تنظیم کشش چله: نکته مهم و اساسی در چله‌کشی، تنظیم کشش و فاصله چله‌هاست. برای این کار فرد نشسته پس از هر بار دریافت گلوله نخ چله، آن را متناسب با کشش چله قبلی کنترل می‌کند و با دست مخالف آن را بر روی زیر دار محکم نگه می‌دارد و مانع از شل شدن آن می‌شود. سپس با دست دیگر گلوله نخ را با عبور از رو و یا زیر نخ زهوار به فرد ایستاده می‌دهد. این کار تا کشیدن آخرین چله ادامه می‌یابد. در پایان کار پس از چله‌کشی قسمت شیرازه، سر آزاد نخ چله را چند دور به دور زیر دار می‌چرخانند و مانند ابتدای کار، گره می‌زنند (شکل ۲۷-۱).

▲ شکل ۱-۲۷ ادامه مراحل پایانی چله‌کشی (گره انتهای کار)

همانطور که هنگام سیه‌بندی فواصل سر دار کمی بیشتر از زیر دار در نظر گرفته می‌شود، هنگام تنظیم فواصل چله‌ها نیز روی سر دار آنها را با فاصله‌ای کمی بیشتر از زیر دار مرتب می‌کنند.

نکته

- در چله کشی، اولین تار یا چله از زیر نخ زهوار پایین شروع می‌شود. آخرین تار یا چله نیز روی نخ زهوار پایینی تمام می‌شود.

- کنترل شمارش چله‌ها: برای شمارش چله، سیخ پودکشی یا خط کش فلزی از جای نخ زهوار پایینی رد می‌شود تا شمارش چله‌ها به آسانی انجام گیرد.

- پس از اتمام چله کشی، برای تسریع در شمارش تارها در نقشه خوانی، می‌توان به صورت دسته‌های ده تایی، پنجاه و صدتایی بر روی چله‌ها با ماژیک‌های رنگی علامت گذاری کرد.

برای ایجاد بافت یکدست و یکنواخت در طول چله کشی، می‌توان براساس رج‌شمار عرضی در طول چله کشی نیز علامت گذاری نمود تا شاهد بافت یکنواخت نسبت به هم در عرض و طول بافته باشیم.

- نخ زهوار بالا تا پایان بافت باقی می‌ماند. اما نخ زهوار پایینی بعد از رد کردن تسمه یا خط کش بریده می‌شود. البته بهتر است نخ زهوار پایینی پس از بافت زنجیره و یک ردیف پودگذاری، بریده شود تا اگر مشکلی در زنجیره‌بافی پیش آمد بتوان با کمک نخ زهوار اشکال را برطرف کرد.

بحث گروهی

- با هم کلاسی خود در مورد علت زیر و رو بودن چله اول و آخر نسبت به زهوار پایینی بحث و گفت‌وگو کرده و نتیجه را در کلاس بیان کنید.

- چنانچه در عملیات چله کشی به سیه‌بندی‌های سر دار و زیر دار توجه نشود؛ در فرایند بافت چه مشکلاتی به وجود خواهد آمد؟

- اگر به ضخامت و قطر نخ چله در چله کشی نسبت به سیه‌بندی دقت نشود، چه مشکلاتی به وجود خواهد آمد؟ در مورد این مطالب با دوستان خود بحث کنید و مشکلات به وجود آمده را یادداشت کنید.

کار گروهی

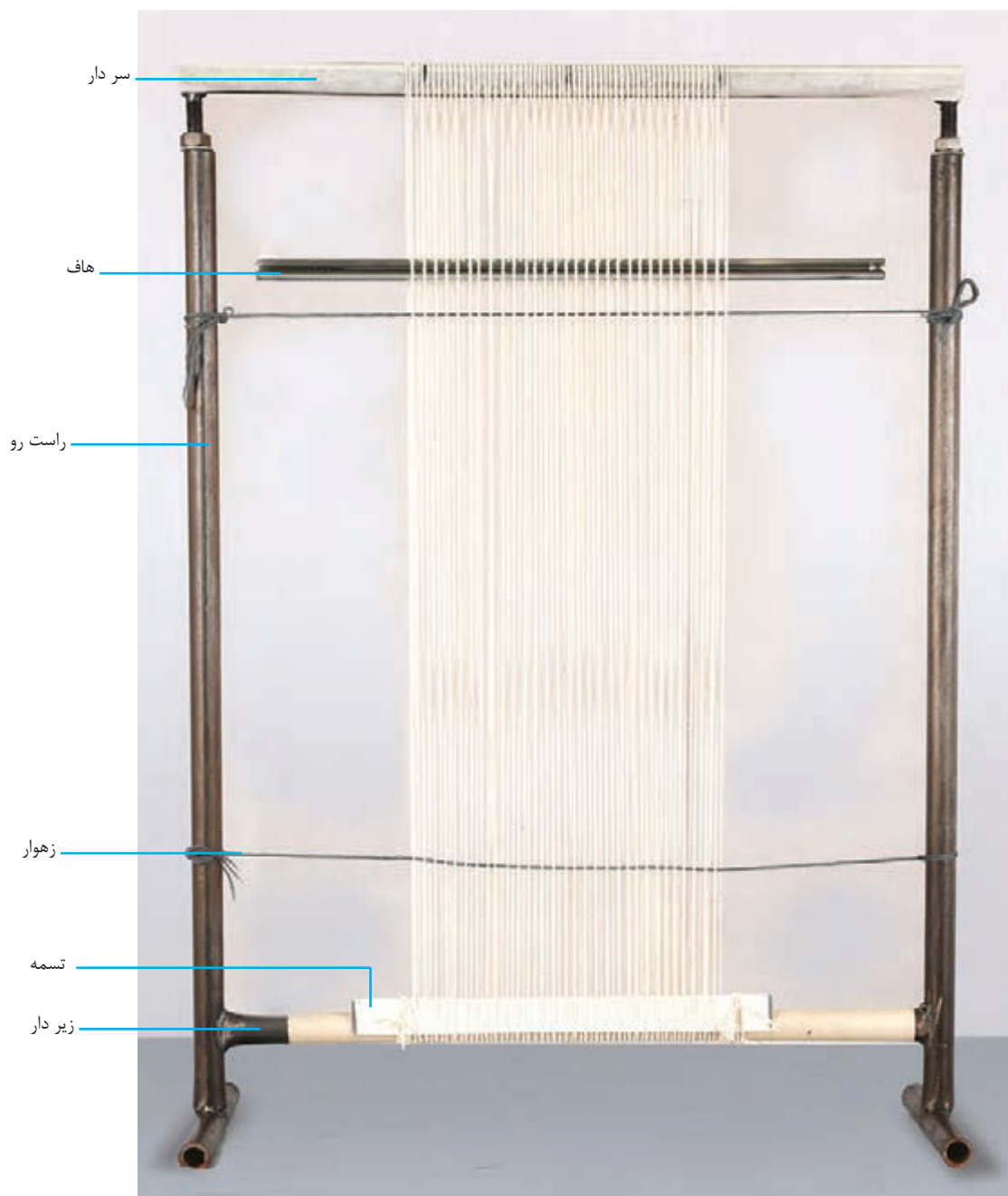
- بر روی دار برای شروع و اتمام چله کشی از گره معمولی استفاده کنید و یک‌بار هم به جای گره معمولی از یک نوع دیگر گره استفاده نموده با دوستان خود مورد بررسی قرار دهید و در مورد معایب و محاسن این دو نوع گره بحث و گفت‌وگو کنید سپس نتیجه را یادداشت و در کلاس ارائه نمایید.

پرسش

پس از چله کشی چه کارهای دیگری برای آماده‌سازی دار و بافت نیاز است؟ چگونه می‌توان دم کار (لبه کار) صاف و یکدستی برای بافت به وجود آورد؟ برای اینکه نظم چله‌ها در طول بافت به هم نریزد چه باید کرد؟ چه راهی برای ایجاد فاصله مناسب بین چله‌های زیر و رو پیشنهاد می‌کنید؟ برای این کار از چه ابزاری می‌توان استفاده کرد؟

به تصویر زیر نگاه کنید و به ابزاری که در داخل چله‌کشی است خوب دقت کنید. این ابزار برای چه اهدافی در چله‌کشی مورد استفاده قرار گرفته است؟ نبود این ابزار در چله‌کشی، بافنده را با چه مشکلات احتمالی روبه‌رو خواهد کرد. به نظر شما این ابزار از چه جنس‌هایی انتخاب شوند، بهتر است؟ جنس چه اهمیتی در کاربرد این ابزار دارد؟

▲ شکل ۱-۲۸ دار چله‌کشی شده و اجزای آن

مرحله چهارم: بستن مهار و قرار دادن هاف

برای تکمیل چله کشی و پیش از شروع بافت، کارهای دیگری از جمله بستن مهار و قرار دادن هاف نیز انجام می‌شود. **الف) قرار دادن و بستن مهار (تسمه):** مهار وسیله‌ای کاملاً صاف و مسطح به عرض ۲ سانتی‌متر و طول متناسب با پهنای بافت (کمی بلندتر از عرض گلیم و کوچک‌تر از قاب داخلی دار) و ضخامت ۱ تا ۲ میلی‌متر است.

اهمیت و کاربرد مهار: مهار در اصل از حرکت پودها در هنگام دفتین زدن به سمت پایین جلوگیری می‌کند. همچنین استفاده از مهار، یک سطح هموار و یکنواخت را برای شروع کار یا همان دم کار به وجود می‌آورد. علاوه بر آن باعث می‌شود دم کار چند سانتی‌متر با زیر دار فاصله پیدا کند. این فاصله همچنین باعث سهولت بافت در ابتدای بافته می‌شود.

قرار دادن و بستن مهار در بین چله‌ها در چند گام به ترتیب انجام می‌شود:

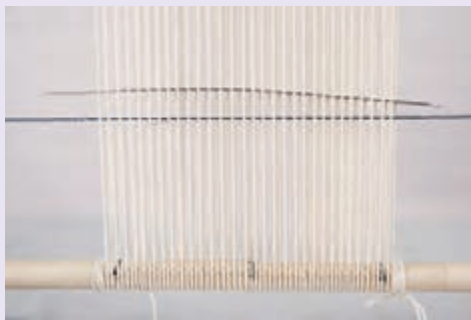
در گام نخست، سیخ پودکشی را در راستای نخ زهوار پایینی از سمت راست (برای افراد راست دست) یا سمت چپ (برای افراد چپ دست) بین همه چله‌های زیر و رو می‌برند (البته بستگی به عرض بافت نیز دارد. در بافته‌های کم عرض سیخ را یک مرتبه در میان چله‌ها و در بافته‌ها با عرض بیشتر در چند نوبت).

در گام دیگر سیخ پودکشی را در بین چله‌ها ۴۵ درجه می‌چرخانند تا بین چله‌ها فاصله بیشتری به وجود آورند و تسمه یا مهار را به راحتی میان آنها قرار دهند.

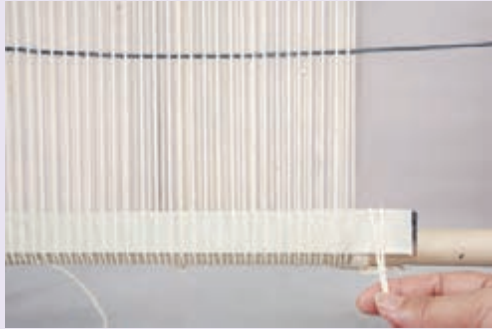
در گام آخر، مهار را در میان چله‌ها تا حد ممکن پایین آورده و آن را به زیر دار از دو طرف با دو تکه نخ چله محکم می‌بندند. **ب) قرار دادن هاف:** هاف چه کاربردی دارد؟ این وسیله در کجای دار بافت قرار می‌گیرد؟

مرحله اول

مرحله دوم

مرحله چهارم

مرحله سوم

مرحله پنجم

▲ ادامه مراحل قرار دادن و بستن مهار شکل ۱-۲۹

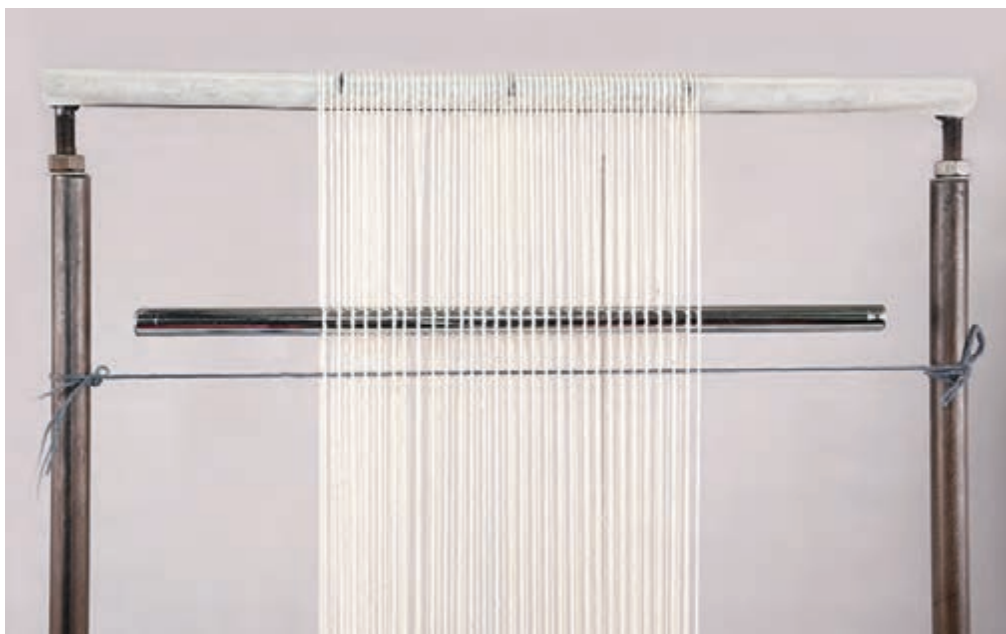
نکته

بهتر است مهار از جنس فلز انتخاب شود. با این شرط که لبه‌های آن کاملاً صاف، هموار و بدون بریدگی و تیزی باشد.

در روش دیگری، برای ایجاد فاصله بین چله‌ها می‌توان دست را در میان چله‌ها برد و با فشار کف دست به چله‌های رو یا پشت دست به چله‌های زیر، فاصله مناسبی برای قرار دادن مهار ایجاد نموده و مهار را عبور داد. این کار برای قرار دادن مهار بین چله‌ها تا آخر به صورت متناوب صورت می‌گیرد. سپس نخ زهوار را از یک طرف می‌برند و از میان چله‌ها از سمت دیگر خارج می‌کنند.

به شکل زیر نگاه کنید. میله یا چوبی که در بین چله‌ها و بالاترین قسمت آن قرار گرفته است، هاف نام دارد. از هاف به جای نخ زهوار بالایی استفاده می‌شود. در کتاب دانش فنی راجع به این چوب توضیحات لازم داده شده است هاف جایگزین نخ زهوار بالایی می‌شود. برای قرار دادن این وسیله در جای خود می‌توان همانند قرار دادن مهار عمل کرد. هاف برای زیر و رو نگاه داشتن چله‌ها و همچنین امکان عبور آسان تر پود از میان چله‌ها به کار می‌رود. برای عبور راحت پود از میان چله‌ها، هاف را به پایین حرکت می‌دهند تا فاصله میان چله‌ها بیشتر شود و پود به راحتی از آنها عبور کند.

شکل ۱-۳۰ ▲ قرار دادن هاف روی زهوار بالا

اگر فاصله ایجاد شده بین چله‌ها برای قرار دادن هاف کم باشد و مهار به راحتی بین چله‌ها قرار نگیرد با انگشتان اشاره و شصت دست، چله را گرفته و جلو می‌کشند تا با این عمل هاف به راحتی در میان چله‌های زیر و رو قرار گیرد.

نکته

با هم گروهی‌های خود بحث کنید و پاسخ این پرسش را بیابید: به نظر شما اگر برای هاف چوب مناسب در اختیار نباشد از چه چیز دیگری می‌توان به جای آن استفاده کرد؟

بحث گروهی

ارزشیابی شایستگی چله کشی

شرح کار:

انجام دادن مراحل تنظیم و کنترل دار، سیه بندی بر اساس نقشه، زهوار بندی و چله کشی به عرض ۹۰ سانتی متر (۲۷۰ چله) روی دار و تنظیم و کنترل کشش یکنواخت چله ها

استاندارد عملکرد:

چله کشی بر روی دار بافت فرش و تنظیم کشش آن

شاخص ها:

تنظیم دار و سیه بندی آن، زهواربندی، چله کشی روی دار و تنظیم کشش چله ها

شرایط اجرای کار و ابزار و تجهیزات:

شرایط: زمان: ۱۳۵ دقیقه مکان: کارگاه قالی بافی مجهز به دار قالی با ابعاد ۱۵۰ در ۱۰۰ سانتی متر

ابزار و تجهیزات:

دار قالی به ابعاد ۱۵۰ در ۱۰۰ سانتی متر، قیچی، نخ چله، نخ زهوار بندی، متر، ماژیک مداد

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	(تنظیم دار و سیه بندی) براساس منطقه	۲	
۲	زهوار بندی	۱	
۳	چله کشی و تنظیم کشش چله ها	۲	
	شایستگی های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش:	۲	
	- نقش در تیم - مسئولیت پذیری		
	میانگین نمرات		*

* حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی، «۲» است.

واحد یادگیری: کوچی بندی

آیا می دانید جزء میانی داری که در تصویر ابتدای پودمان ۱ آمده است چه نام دارد؟ به نظر شما این ابزار چه کاربردهایی در بافت می تواند داشته باشد؟

کوچی میله‌ای استوانه‌ای شکل از جنس چوب یا فلز با قطر حدود ۴-۶ سانتی متر است که طول آن کمی بلندتر از عرض دار است. این میله در میانه دار به صورت عرضی، پایین هاف (پایین نخ راهنمای بالا) و روی چله‌ها قرار می گیرد. کاربرد کوچی: کوچی برای جلوگیری از کجی گلیم (و فرش)، و جداسازی و تفکیک چله‌های زیر و رو و تنظیم چله‌هاست. همچنین در هنگام پودکشی به بافنده کمک می کند. بافنده با فشردن دست روی چله‌های بالای چوب کوچی می تواند فاصله‌ای بین تارهای زیر و رو ایجاد کند و بدین ترتیب به راحتی و با سرعت بیشتر پودها را با دست یا سیخ پودکشی از میان چله‌ها عبور دهد.

قراردادن مهر، هاف، کوچی و اتصال چله‌ها به کوچی و زیرسازی

استاندارد
عملکرد

چگونگی بستن کوچی بر روی دار: بستن کوچی بردار در چند گام به ترتیب زیر انجام می شود: (شکل‌های ۱-۳۲ تا ۱-۳۵)

- نخی از جنس چله را به صورت دولا با دست تائیده (یا پود کلفت) و محکم دور میخ‌های دو سر کوچی گره می زنند. اگر دو سر کوچی شیاردار باشد، نخ را در داخل شیارها قرار داده و محکم می کشند تا نخ کوچی در داخل شیار محکم گردد. سپس انتهای نخ کوچی را در داخل شیار طرف دیگر چوب کوچی قرار داده و بار دیگر نخ را محکم می کشند تا سفت شود. پس از قرار گیری نخ چله داخل شیار آن را، محکم گره زده و ثابت می کنند. این نخ به نام **نخ کوچی** معروف است و برای گره زدن نخ کوچی بند از آن استفاده می شود.
- ابتدا دو میخ سه سانتی متری به سر کوچی زده می شود یا اینکه در دو سر کوچی شیار ایجاد می کنند. (در دارهای آموزشی می توان از لوله‌های پلاستیکی هم برای کوچی استفاده کرد. در این صورت نخ کوچی را می توان از مجرای میانی لوله گذراند). (شکل ۱-۳۲)

ابزار کوچی بندی شکل ۱-۳۱

۱. در برخی از مناطق به جای واژه نخ کوچی، واژه نخ نبره به کار می برند.

۳ زیر سری‌ها را در بین کوچی و راست‌روها قرار می‌دهند. (زیر سری قطعه چوب مکعبی شکل به اندازه حدود ۱۰ در ۵ سانتی‌متری است که برای ایجاد فاصله بین چوب کوچی و چله‌ها از آن استفاده می‌کنند).

۴ کوچی را به موازات زیر دار و سر دار در پایین چوب هاف بر روی چله‌ها و به پایه‌های دار (راست روها) به وسیله نخ چله و به شکل ضربدیری محکم می‌بندند. (شکل ۱-۳۳)

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله چهارم

مرحله سوم

مرحله پنجم

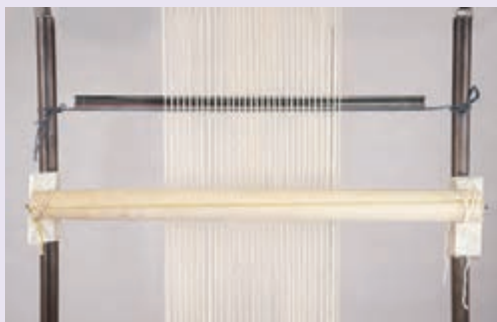
▲ شکل ۱-۳۲ تابیدن نخ کوچی و بستن آن روی کوچی

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله سوم

بستن زیر سری و اتصال کوچی به دار شکل ۱-۳۳ ▲

فکر کنید

در دارهای بزرگ از چه وسیله‌ای برای پیچاندن نخ کوچی استفاده می‌شود؟

- ۵ نخ دیگری به نام **نخ کوچی بندی** را که از چله قطر بیشتری دارد و کم تاب است، به دور یک استوانهٔ باریک (مانند خودکار) می‌پیچند.
- ۶ نخ کوچی بند را به کوچی، از زیر نخ کوچی، از سمت چپ گره می‌زنند و برای استحکام بیشتر چند دور، دور کوچی می‌پیچند.
- ۷ نخ کوچی بند را از زیر کوچی و سمت راست چلهٔ زیر هاف عبور داده و از سمت چپ آن به طرف جلو خارج می‌کنند و آن را از روی چوب کوچی می‌کشند تا چله عقبی به کوچی بچسبد.
- ۸ میله یا چوبی صاف و به قطر تقریبی برابر با زیر سری و به طول حدود ۱۵ سانتی‌متر روی کوچی و زیر نخ کوچی قرار می‌دهند.
- ۹ نخ کوچی بند را که در گام هفتم به کوچی چسبانده بودند اکنون از روی نخ کوچی عبور می‌دهند و به آن دو مرتبه گره می‌زنند.

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله چهارم

مرحله سوم

مرحله هشتم

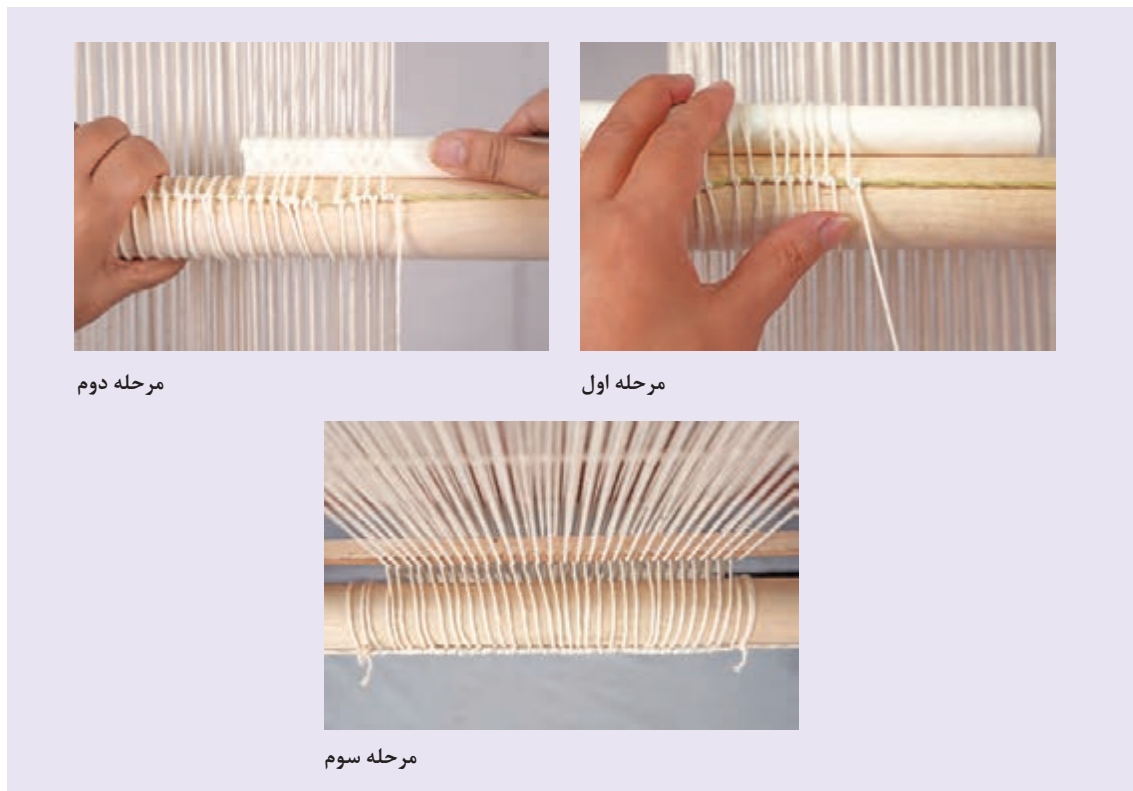
مرحله پنجم

مرحله هفتم

▲ شکل ۱-۳۴ مراحل چگونگی حرکت نخ کوچی بندی بین چله ها و نخ کوچی

۱۵ این کار به ترتیب بر روی چله‌های زیرهاف تا انتها ادامه می‌یابد و به تناوب، میله صیقلی با آن به سمت راست حرکت می‌کند (شکل ۳۵-۱).

▲ شکل ۳۵-۱ مراحل عبور نخ کوچی‌بندی از روی کوچی و بین چله‌ها

در هنگام بستن نخ کوچی بند به نخ کوچی لازم است در ایجاد فاصله یکنواخت بین چله‌ها از یکدیگر و همچنین فاصله اضافی با کوچی دقت به عمل آید.

توجه

برای مشاهده کوچی‌بندی، از کارگاه‌های بزرگ بافت موجود در منطقه بازدید کنید. سپس فرایند چله‌کشی و کوچی‌بندی را از نزدیک مشاهده و از عکاسی و فیلم‌برداری خود در پایان گزارش تهیه کنید.

پژوهش کنید

- نقشه یک گلیم را براساس اندازه دار خود انتخاب نموده، سپس با تنظیم و سیه‌بندی دار، چله‌کشی و کوچی‌بندی آن را انجام دهید.
- کار نهایی خود را با دیگر همکلاسی‌ها مقایسه کرده و نظرات خود را در یک برگه ثبت کنید.
- با راهنمایی هنرآموز خود اشکالات چله‌کشی و کوچی‌بندی را برطرف کنید.

فعالیت کارگاهی

ارزشیابی شایستگی کوچی بندی

شرح کار:

اجرای مراحل قرار دادن مهار و هاف، بستن زیرسری روی راستروها، بستن نخ کوچی بر روی کوچی، اتصال کوچی روی زیر سری ها، تهیه کلاف تخت از نخ کوچی بند، اتصال نخ کوچی بند به کوچی، قرار دادن قطعه کمکی کوچی، کوچی بندی تارهای زیرهاف، گره زدن پایان نخ کوچی

استاندارد عملکرد:

قرار دادن مهار و هاف و کوچی و اتصال چله ها به کوچی و زیرسازی

شاخص ها:

قرار دادن مهار و هاف بین چله ها، بستن کوچی و زیرسازی در ۹۰ دقیقه

شرایط انجام دادن کار و ابزار و تجهیزات:

شرایط: زمان: ۹۰ دقیقه مکان: کارگاه بافت فرش مجهز به دارهای قالی بافی با ابعاد حداقل ۱۵۰ × ۱۰۰ سانتی متر

ابزار و تجهیزات:

دفتین، چاقو یا قلاب بافت، سیخ پودکشی

دار قالی بافی گردان با ابعاد ۱۵۰×۱۰۰ سانتی متر، زیر سری، کوچی، قیچی، نخ چله، نخ کوچی بندی، نخ پود، خامه و نخ زنجیره

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	قرار دادن مهار و چوب هاف بین چله ها	۱	
۲	بستن نخ اتصال به کوچی و بستن کوچی به دار	۲	
۳	اتصال نخ های چله روی کوچی	۲	
۴	زیرسازی	۲	
	شایستگی های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: - مسئولیت پذیری - درست کاری و کسب روزی حلال	۲	
	میانگین نمرات		*

* حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی، «۲» است.

پودمان ۲

بافت گلیم ساده

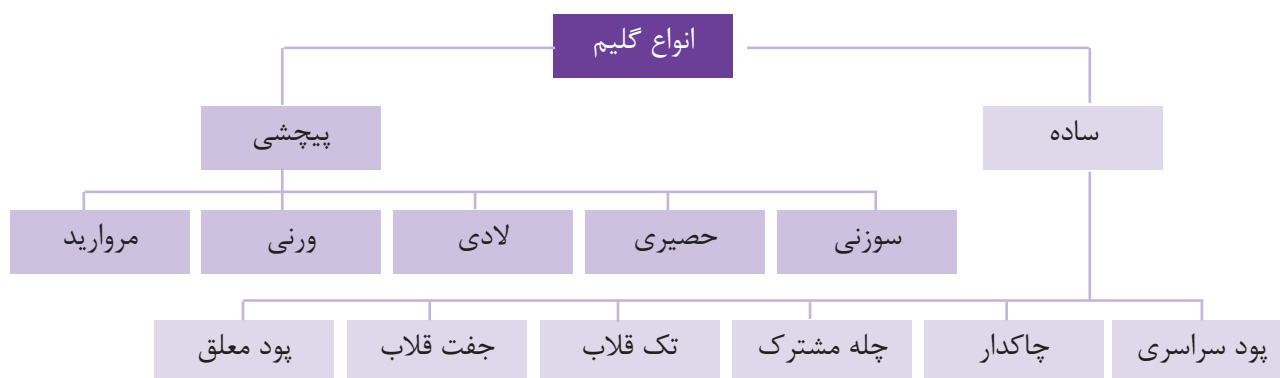
واحد یادگیری: شایستگی بافت گلیم ساده

مقدمه

گلیم چگونه بافته می‌شود؟ آیا بافت گلیم روش‌های مختلفی دارد؟ به نظر شما تفاوت گلیم‌ها در چیست؟ گلیم‌ها را بر چه اساسی می‌توان دسته‌بندی کرد؟

گلیم دست‌بافته‌ای است که با گذراندن رشته‌های پود از زیر و روی رشته‌های تار، با استفاده از دست، ابزار و وسایل گلیم بافی، بافته می‌شود. تقریباً در همه مناطق ایران با بهره‌گیری از انواع روش‌ها بافته‌های متنوعی از گلیم عرضه می‌شود. گلیم‌ها از چند نظر قابل تقسیم‌بندی هستند. در یک تقسیم‌بندی گلیم‌ها را بر اساس شکل ظاهری آنها به دو دسته گلیم یک‌رو و گلیم دورو تقسیم می‌کنند. در گلیم یک‌رو طرح و نقش‌ها تنها از یک‌رو وضوح دارد و گلیم از یک طرف مورد استفاده قرار می‌گیرد. نقوش گلیم‌های دو رو از هر دو طرف وضوح داشته و هر دو طرف گلیم قابل استفاده است.

در تقسیم‌بندی دیگر، گلیم‌ها بر اساس شیوه بافت و شیوه پودگذاری به دو دسته تقسیم‌بندی می‌شوند:
- دسته اول: پودگذاری به صورت ساده دسته دوم: پودگذاری به صورت پیچشی
هر گروه دارای زیر مجموعه‌هایی است که در نمودار زیر نشان داده شده است (شکل ۲-۱).

نمودار انواع گلیم (براساس شیوه بافت) شکل ۲-۱

بافت هر یک از انواع گلیم دارای مراحل است:

اولین مرحله بافت گلیم، چله‌کشی آن است که در تمام گلیم‌ها براساس رج شمار، ابعاد و اندازه و جنس آنها انجام می‌شود. گام بعدی در بافت انواع گلیم، بافت سربندی است که خود شامل اجزایی مانند زنجیره، کرباس و انواع مليله می‌باشد. سپس زمینه گلیم یا ساده‌بافی انجام می‌شود. همزمان بافت انواع شیرازه از دو طرف کار صورت می‌پذیرد. در ادامه نقش‌های رنگی با تکنیک‌های مختلف در انواع گلیم بافته می‌شود. گاهی در کارهای بزرگ پایین‌کشی ضرورت پیدا می‌کند. سربندی قرینه همانند ابتدای کار در پایان بافت انجام می‌شود. آخرین مرحله نیز جداسازی گلیم از روی دار می‌باشد.

مرحله اول: چله کشی

مرحله اول مجموعاً شامل سیه‌بندی، چله کشی و تنظیم کشش چله‌ها و قرار دادن اجزای دار از جمله مهار و هاف و کوچی‌بندی است. این مرحله را در یودمان اول کتاب آموخته‌اید. برای بافت گلیم نیاز به ابزار بافت است که این ابزار عبارت‌اند از: قیچی، سیخ پودکشی، دفتین و قلاب که در شکل زیر مشاهده می‌شود (شکل ۲-۲).

پودگذاری به روش‌های متعدد (سراسری، چاکدار، چله مشترک، تک قلاب، جفت قلاب و پود معلق و...) ایجاد نقش در گلیم، بر اساس نقشه و جداسازی گلیم بافته شده از دار بافندگی

استاندارد
عملکرد

شکل ۲-۲ ابزار و مواد اولیه بافت گلیم

مرحله دوم: سربندی

شکل ۲-۳ ▲ سربندی و اجزای آن

بافته ابتدا و انتهای گلیم یا قالی را «سربندی» می‌گویند. در همه انواع گلیم، پس از چله‌کشی و قبل از بافت بدنه اصلی گلیم، سربندی را می‌بافند. سربندی انواع مختلفی دارد که در این کتاب برای هر یک از انواع گلیم، یک نوع سربندی انتخاب و آموزش داده می‌شود.

کاربرد سربندی: برای ثابت نگه داشتن چله‌ها و ایجاد نظم در ابتدا و انتهای گلیم یا قالی آن را سربندی می‌کنند. همچنین باعث جفت شدن تارهای زیر و رو و صاف شدن دم یا لبه بافت گلیم یا فرش می‌شود. سربندی ضمن ایجاد

زیبایی ظاهری، موجب افزایش استحکام دو سر بافته می‌شود تا هنگام استفاده از گلیم یا فرش ابتدا و انتهای آنها از هم گسیخته و پاره نشود. طول (ارتفاع) سربندی متناسب با طول گلیم (بین ۲ تا ۱۰ سانتی‌متر) در نظر گرفته می‌شود.

اجزای سربندی: سربندی به‌طور معمول دارای دو یا سه جزء است: «زنجیره، گلیمک (کرباس) و ملیله». لازم به توضیح است که در مواردی می‌توان سربندی را تنها با زنجیره و گلیمک انجام داد و از جزء سوم که جنبه تزیینی دارد صرف نظر کرد. نام‌گذاری انواع سربندی بر اساس نوع ساده بافی یا ملیله صورت می‌گیرد. در اینجا سربندی کرباسی با توجه به دو جزء آن یعنی زنجیره و گلیمک آموزش داده می‌شود.

زنجیره

پس از پایان چله‌کشی، قرار دادن هاف و مهار و کوچی‌بندی، زنجیره‌بافی می‌کنند. زنجیره‌بافی برای استحکام بخشیدن به ابتدا و انتهای گلیم و همچنین منظم کردن چله‌ها و جفت نمودن تارهای زیر و رو در ابتدای قالی و گلیم است. زنجیره‌بافی به دو روش انجام می‌گیرد: زنجیره‌بافی متداخل (گندمی) (شکل ۲-۴). زنجیره‌بافی قایقی (جناغی) (شکل ۲-۵).

زنجیره‌بافی متداخل (گندمی): قبل از زنجیره‌بافی لازم است بافته پود مناسب برای زنجیره را آماده کند. پود مناسب زنجیره را که «دولا» است با دولا کردن یک رشته نخ از جنس و ضخامت نخ‌های چله فراهم می‌سازند و به کلاف کوچکی تبدیل می‌کنند. برای هر ردیف زنجیره لازم است طول پود «دولا» حدود ۵ برابر عرض چله‌ها (عرض گلیم) در نظر گرفته شود. برای ساختن کلاف تخت لازم است یک سوم از طول پود حاصل را از سر آزاد آن بین دو انگشت شست و کوچک به صورت «ضرب‌در» پیچیده و پس از بیرون آوردن از انگشتان، دو سوم دیگر را به صورت عمودی به دور آن بپیچانند. (در این صورت سر دولای متصل به هم بیرون می‌ماند). زنجیره‌بافی را می‌توان به دو شیوه «دستی» و «با قلاب» انجام داد. طول پود دولای لازم برای یک ردیف زنجیره

در هر دو شیوه برابر است. اما باید توجه داشت که ضخامت پود دولا دو برابر ضخامت تار باشد. بافنده (چپ یا راست دست) زنجیره بافی را می‌تواند از هر دو سمت چپ یا راست انجام دهد. البته جهت زنجیره بسته به این که از راست آغاز شود یا از چپ متفاوت است. بافت زنجیره (توسط بافنده راست دست) به ترتیب زیر در چند گام انجام می‌شود:

1 سر دولای پود کلاف را از زیر دو چله سمت راست به سمت بیرون دار عبور می‌دهند و مابقی کلاف را از میان حلقه تا شده نخ خارج ساخته و به اندازه‌ای می‌کشند که پود به چله متصل گردد و به راحتی جابه‌جا نشود.

مرحله اول

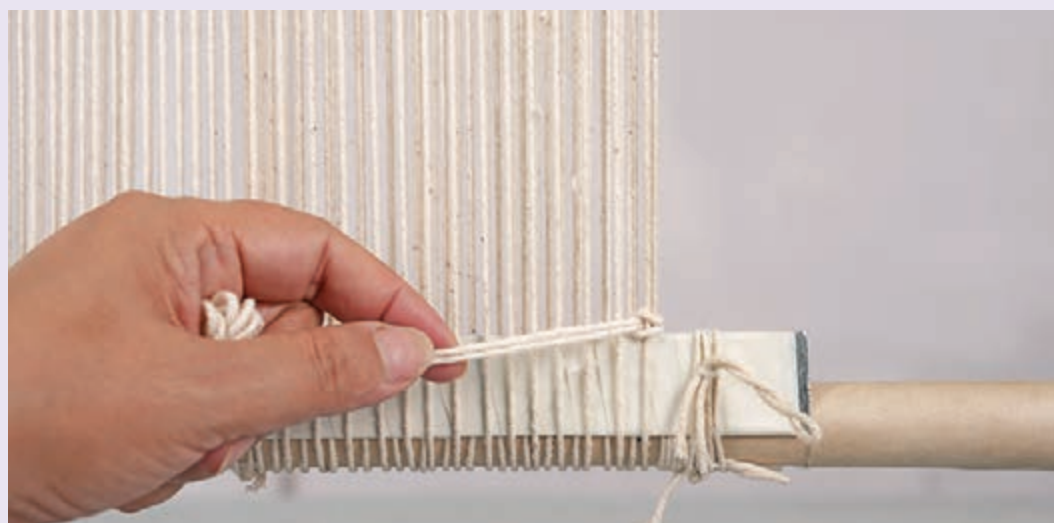
مرحله دوم

▲ شکل ۲-۴ ایجاد حلقه برای زنجیره بافی گندمی

۲ برای ادامه کار، کلاف خارج شده را از روی دو چله بعدی به پشت آن می‌برند و دوباره کلاف را از میان دو لای آن بیرون می‌آورند و می‌کشند و تا آخرین چله این کار را تکرار می‌کنند. کشش پود باید به اندازه‌ای باشد که فاصله چله‌ها ثابت بماند و حالت عمودی آنها را به هم نریزد. (کشش یکدست و به اندازه مانع کیس خوردگی و جابه‌جایی چله‌ها در ادامه بافت می‌شود).

مرحله سوم

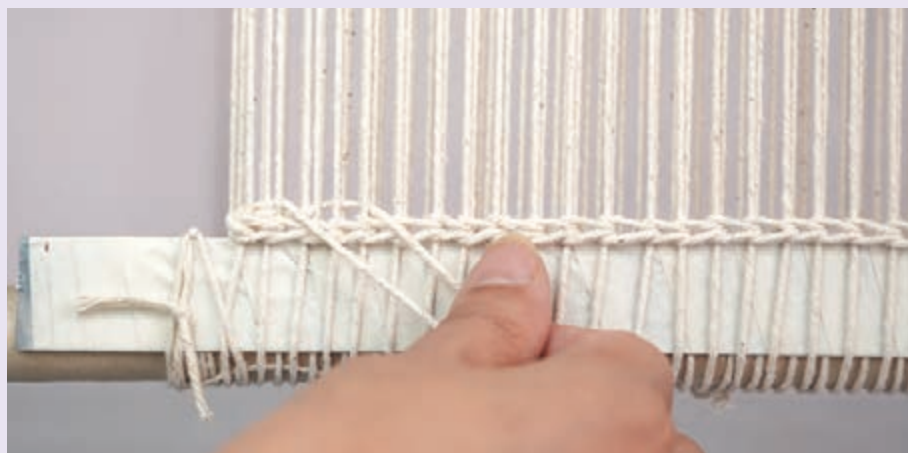

مرحله چهارم

▲ شکل ۲-۴ ادامه مراحل زنجیره‌بافی گندمی

مرحله پنجم

مرحله ششم

▲ شکل ۲-۴ ادامه مراحل زنجیره بافی گندمی

۳ پس از انجام دادن زنجیره بر آخرین دوچله سمت چپ، بقیه پود دولا را در راستای تسمه (عرض گلیم) از بین ۶ یا ۸ چله به داخل کار عبور می‌دهند.

۴ سر اضافه نخ، پس از هشتمین چله به سمت بافنده از متن کار خارج می‌شود و اضافه نخ پس از کامل شدن بافت سربندی و کوبیدن آن قیچی می‌شود.

در زنجیره بافی همواره لازم است با یک دست، دولای نخ را از یکدیگر باز کرده و جای نخ بالا و پایین تا انتهای کار عوض نشوند. (در غیراین صورت بر اثر پیچ خوردگی در بافت، زنجیره شکل نامناسب پیدا می‌کند و هماهنگی آن را از بین می‌برد. همچنین فاصله میان چله‌ها بیشتر یا کمتر می‌شود و بافت را نامرتب می‌کند.)

نکته

اهمیت و کاربرد زنجیره بافی:

الف) فواصل تارها را برای شروع بافت گلیم حفظ و منظم می‌کند.
ب) پس از پایان بافت و جدا سازی گلیم از دار از ریزش بافت به سمت پایین جلوگیری می‌کند.
پ) زیبایی و جلوه مناسبی به سربندی می‌دهد.

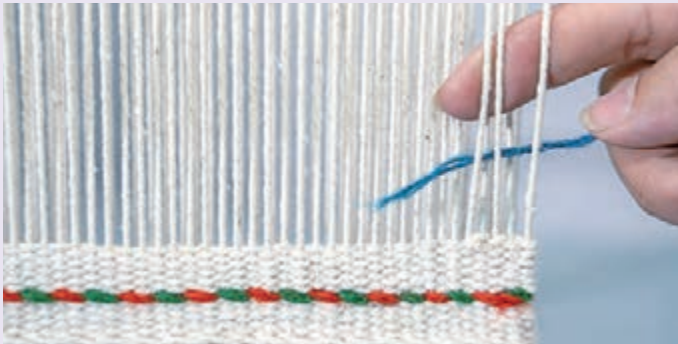
زنجیره بافی قایقی (جناغی): برای بافت زنجیره قایقی، نخ مخصوص زنجیره بر جفت اول چله‌ها گره زده می‌شود یا با عبور دادن از لابه‌لای چند چله اولیه نخ زنجیره را در گیر می‌کنند. ابتدا با گذراندن نخ زنجیره از روی دو چله اول به سمت پشت کار آن را از بین دو چله و درون حلقه ایجاد شده به جلوی کار آورده و به سمت پایین می‌کشند و از بین دو چله و حلقه ایجاد شده به جلوی کار آورده و دوباره به سمت پایین کشیده می‌شود.

این فرایند به ترتیب بر روی چله‌های سوم و چهارم، چهارم و پنجم و ... تا پایان عرض گلیم ادامه می‌یابد (شکل ۲-۵). ابتدا با گذراندن نخ زنجیره از روی دو چله اول به سمت پشت کار آن را از بین دو چله و درون حلقه ایجاد شده به جلوی کار آورده و به سمت پایین می‌کشند. در گام بعدی نخ زنجیره از روی چله دوم و سوم به پشت چله‌ها عبور داده می‌شود و از بین دو چله و حلقه ایجاد شده به جلوی کار آورده و دوباره به سمت پایین کشیده می‌شود. این فرایند به ترتیب بر روی چله‌های سوم و چهارم، چهارم و پنجم و ... تا پایان عرض گلیم ادامه می‌یابد.

نکته

هنگام عبور دادن نخ زنجیره از بین حلقه به سمت جلوکار، نباید کشش نخ آنقدر زیاد باشد که ترتیب و فواصل چله‌ها را از بین ببرد و آنها را نامنظم کند.

مرحله اول

مرحله دوم

مرحله سوم

مرحله چهارم

مرحله پنجم

پس از پایان بافت رج اول زنجیره جناغی، پود سراسری از بین چله‌ها عبور داده و دفتین زده می‌شود. برای انجام این کار ابتدا سیخ پودکشی را از بین چله‌های زیر و رو عبور داده تا نوک قلاب گونه آن از بین دو چله نخست بیرون بیاید. سپس پود را به قلاب سیخ پودکشی انداخته و آرام آرام سیخ پودکشی را به سمت داخل کشیده تا پود تمامی عرض گلیم را در بر بگیرد.

نکته

اگر زنجیره از سمت راست شروع و در سمت چپ گلیم پایان یافته است، می‌بایست پود سراسری را از سمت چپ به داخل گلیم عبور داد.
- سیخ پودکشی از سمت راست در بین چله‌های زیر و رو و یک به یک عبور داده تا در سمت چپ نوک قلاب گونه آن خارج شود.

مرحله هشتم

مرحله هفتم

▲ ادامه مراحل زنجیره بافی قابی (جناغی) شکل ۲-۵

برای دفتین زدن لازم است بخشی از پود را در میانه عرض گلیم از بین چله‌ها خارج کرد تا پودکشی آزاد باشد و سپس دفتین زده شود. در ادامه نیمه دوم دوباره پود را کشیده و دفتین زده می‌شود. این کار باعث می‌شود پود به‌طور کامل بر روی رج بافته شده بنشیند. مهم‌تر آنکه بر اثر کشش پود، عرض گلیم دچار جمع‌شدگی نشود و گلیم دارای بافت موزون و یکنواخت باشد.

نکته

مرحله هشتم

مرحله نهم

مرحله دهم

مرحله یازدهم

برای بافت رج دوم زنجیره قایقی، ابتدا نخ زنجیره را از روی دو چله اول در سمت چپ گلیم به پشت انتقال داده و از میان دو چله و درون حلقه ایجاد شده به روی جلوی کار کشیده می‌شود. این فرایند همانند رج اول تا پایان عرض گلیم در سمت راست ادامه می‌یابد.

نکته

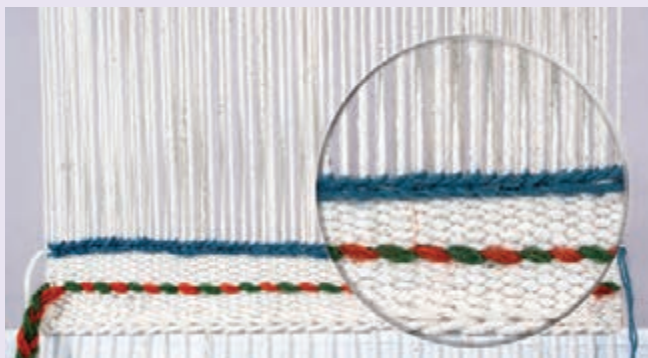
برای پایان دادن به بافت زنجیره جناقی، نخ زنجیره را از بین چند چله به طرف داخل عبور داده و به سمت بیرون آورده می‌شود. به این روش در اصطلاح «کور کردن سرپود» گفته می‌شود.

مرحله دوازدهم

مرحله سیزدهم

مرحله چهاردهم

▲ شکل ۲-۵ ادامه مراحل زنجیره‌بافی قایقی (جناقی)

باید قبل از عملیات زنجیره بافی به روش قایقی، طول نخ زنجیره بر مبنای تعداد چله‌ها و عرض بافت، مناسب انتخاب شود.

ساده بافی یا گلیمک

پس از بافت زنجیره، ساده بافی می‌کنند. در اینجا شیوهٔ موسوم به «کرباسی» آموزش داده می‌شود. **بافت کرباسی:** نوعی بافت ساده است که بر روی دارهای کوچی‌دار بافته می‌شود. در این نوع بافته از همان نخ چله، به منظور پود استفاده می‌شود. به دلیل ضخامت یکسان نخ پود و تار به آن بافت متعادل نیز گفته می‌شود. در سطح این نوع بافت، تار و پود و به صورت یک در میان به شکل همسان دیده می‌شود. گاهی برای جلوه‌دار نمودن این نوع بافته از نخ پشمی و پود پنبه‌ای نیز استفاده می‌شود. این نوع گلیمک عموماً بعد از زنجیره بافی بر روی چله‌کشی با ارتفاعی در حدود ۲-۵ سانتی‌متر، بسته به اندازه بافت و به سلیقه بافنده ایجاد می‌شود.

بافت کرباسی را در چندگام به ترتیب زیر انجام می‌دهند:

- ۱ در اولین گام، پود مورد نیاز را به اندازهٔ کافی از نخ چله یا پود انتخاب و به صورت کلاف کوچکی آماده می‌کنند. (در یودمان قبل نحوه درست کردن کلاف تخت توضیح داده شده است)
- مقدار نخ مورد استفاده برای پود به ازای هر رج، از نظر طول $1/5$ برابر پهنا (عرض) بافت در نظر گرفته می‌شود. برای مثال: مقدار پود مورد نیاز برای بافت گلیمی به پهنا ۱ متر و به تعداد ۱۰ رج، در حدود ۱۵ متر خواهد بود.
- ۲ هاف را تا نزدیکی چوب کوچی پایین می‌آورند تا در زیر کوچی فاصله‌ای بین تارهای زیر و رو ایجاد شود.
- ۳ با کمک یک دست و یا سیخ پود کشی، کلاف پود را از بین چله‌ها که زیر و رو شده عبور می‌دهند. بعد از عبور پود در یک رج به صورت کامل، چوب هاف دوباره به طرف بالا هدایت می‌شود.
- ۴ با دست مخالف پود را از همان قسمت (زیر و رو شده) به شکل اریب لا به لای چله‌ها حرکت می‌دهند و پایین می‌برند.
- ۵ سر آزاد پود را از حدود دو سانتی‌متر مانده به لبهٔ کار، از سمت راست (برای بافنده راست دست) وارد چله‌ها می‌کنند و از لابه‌لای چله‌ها و هم راستا با تسمه، عبور می‌دهند و اضافه آن را از بین چله‌ها بیرون می‌آورند.

اگر طول پود، با توجه به عرض بافته، به اندازه‌ای محاسبه شود که تا آخر برسد و در میانهٔ کار کم نیاید (کوتاه‌تر از عرض نباشد) استحکام بافت بیشتر می‌شود.

۶ پود را نسبت به ردیف قبلی با فاصله‌ای حدود ۱۰ سانتی متر به تدریج پایین می‌آورند و آرام آرام از یک سمت و بیرون کار با حرکت نیم دور میچ دست، عمل دفتین زنی به صورت آرام انجام می‌گیرد. برای دفتین زنی ابتدا تیغه‌های سمت چپ دفتین را داخل چله‌ها می‌برند و به تدریج دفتین که به لبه کار نزدیک شد تیغه‌های میانه و راست دفتین وارد چله‌ها می‌شود. ۷ پس از خواباندن پود، با ضربه‌های محکم تر دفتین، بافت را متراکم و یکنواخت می‌کنند. ۸ به همین ترتیب پودگذاری در هر ردیف، عکس ردیف قبلی، از زیر و روی چله‌ها انجام می‌شود تا به ارتفاع مورد نظر برسد. (شکل ۶-۲)

نکته

- باید در نظر داشت که در جریان دفته زنی لازم است با انگشت دست مخالف، مقداری از پود با فاصله‌ای حدود ده سانتی متر نسبت به محل دفته زنی از میان چله‌ها به طور موقت بیرون بیاید و کشش آن با دست در هنگام دفته زنی حفظ شود تا پود با کششی متوسط و یکسان بخوابد. در آن صورت نظم و فاصله چله‌ها هم حفظ می‌شود. - کشش پودها در گلیم کرباس باید متوسط و یکدست باشد تا موجب کشیده شدن تارها به سمت داخل و جمع شدن عرض تارهای چله نشود.

فکر کنید

اگر از ابتدا ضربه‌های دفتین بر روی پودها محکم باشد چه اتفاقی می‌افتد؟

مرحله دوم

مرحله اول

▲ شکل ۶-۲ مراحل تکمیل ساده‌بافی

نکته

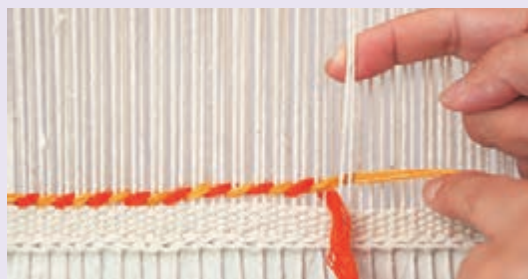

- پود را در گلیم‌هایی با ابعاد بزرگ به وسیله دست و در ابعاد کوچک با سیخ یا فلاپ بافندگی عبور می‌دهند. - در پودکشی از سمت راست، تارهای رویی زیر کوچی را با دست به عقب فشار می‌دهند تا با بیشتر شدن فاصله بین چله‌های زیر و رو، پودگذاری به راحتی انجام شود.

ملیله بافی

ملیله که جنبه تزیینی در سربندی دارد در مناطق مختلف ممکن است پس از زنجیره، بین کرباس یا گلیمک، در انتهای سربندی و یا در هر سه جا بافته شود. ملیله بیشتر با دو رنگ بافته می‌شود و گاهی در چند رنگ نیز مشاهده می‌شود. ملیله دارای انواع مختلفی است که در این کتاب دو نوع ساده و پیچی آن آموزش داده می‌شود. **۱ ملیله ساده:** بسته به رج‌شمار بافته دسته‌های ۲، ۴ یا ۶ تایی چله‌ها انتخاب می‌شوند. سپس دورنگ نخ را به یکدیگر گره زده و از سمت چپ (برای راست دست‌ها) با کمک سیخ پودکشی یا قلاب، یکی از نخ‌ها از زیر و روی دسته‌های انتخاب شده به سمت دیگر عرض گلیم عبور داده می‌شود. حال نخ بعدی برعکس نخ قبلی از زیر و روی دسته‌های انتخابی عبور داده می‌شود. سر آزاد نخ‌های رنگی را در دوطرف کار برای مناطق مختلف گیس بافت کرده و یا کور می‌کنند. ممکن است ملیله در چهار یا شش رج پیچی بافته شود.

۲ ملیله پیچ: همانند ملیله ساده برای بافت این ملیله نیز براساس رج شمار گلیم، دسته‌های دو، چهار یا شش تایی چله‌ها انتخاب می‌شوند. پس از انتخاب دو رنگ نخ آنها را روی هم گذاشته و از وسط تا می‌کنند. همانند زنجیره‌بافی برای شروع کار حلقه ایجاد کرده و با دست از سمت چپ (برای راست دست‌ها) با حالت پیچ همزمان هر دو نخ از زیر و روی دسته چله‌های انتخابی به سمت دیگر عرض گلیم عبور داده می‌شود. انتهای آزاد نخ‌های رنگی نیز کور شده و یا گیس باف می‌شود.

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله چهارم

مرحله سوم

▲ شکل ۷-۲ مراحل بافت ملیله پیچ دو رنگ

با راهنمایی هنرآموز خود یک سربندی با انواع تزیینات ملیله، زنجیره و کرباس روی دار چله کشی شده ببافید.

مرحله سوم: بافت گلیم

پس از سربندی، بدنه اصلی گلیم را می‌بافند. در این پودمان بافت گلیم ساده آموزش داده می‌شود. به نظر می‌رسد گلیم ساده قدمتی بیشتر از دیگر انواع داشته باشد. این گلیم با گذراندن پودهای رنگارنگ از میان تار بافته می‌شود. گلیم ساده یکی از انواع گلیم است که با توجه به شیوه بافتش در مقایسه با دیگر انواع به این نام شناخته شده است. گلیم ساده از متداول‌ترین انواع گلیم است که خود به چند شیوه بافته می‌شود. هر یک از انواع آن را با ایجاد تغییر در شیوه گذراندن پود می‌توان بافت. بیشتر گلیم‌های ساده به صورت دو رو است یعنی دوطرف این نوع گلیم مشابه است. البته برخی از گلیم‌های ساده به سبب نوع بافت، پودگذاری و نوع نقشه به صورت یک رو بافته می‌شوند. دو طرف عرض گلیم‌ها، شیرازه بافته می‌شود، شیرازه‌ها انواع مختلفی دارند. در این کتاب چند نوع از شیرازه‌ها همراه شیوه بافت برخی از گلیم‌ها آموزش داده می‌شود.

فکر کنید

ایجاد تفاوت ظاهری در گلیم‌های ساده به چه دلیل است؟ کدام یک بیشتر تأثیر دارند چله‌ها یا پودهای رنگین؟

فعالیت کارگاهی

با راهنمایی هنرآموز خود یک سربندی با انواع تزیینات ملیله، زنجیره و کرباس روی دار چله کشی شده ببافید.

بافت گلیم ساده پود سراسری

گلیم پود سراسری نسبت به دیگر انواع، شیوه بافت آسان‌تری دارد. این نوع گلیم، گام به گام به همان شیوه کرباسی بافته می‌شود. با این تفاوت که در گلیم کرباسی برای پود عموماً از نخ چله استفاده می‌شود، در حالی که در این روش از خامه‌های رنگی کمک گرفته می‌شود. نقوش گلیم‌های ساده به چهار صورت است:

۱ کاملاً یکدست (اَبَرش دورنگی یا چند رنگی نامنظم)

۲ محرمات (راه‌راه) افقی

۳ محرمات عمودی

۴ محرمات جناغی (افقی و عمودی)

گلیم ساده پود سراسری را پس از سربندی، در چند گام به ترتیب زیر می‌بافند:

الف) پودهای رنگی را با توجه به تعداد رنگ‌های مورد نظر، با ضخامتی دو برابر تار و مقدار لازم انتخاب و به کلاف‌های کوچک تخت تبدیل می‌کنند.

ب) از یک سمت پود را از زیر و روی چله‌ها به سمت دیگر می‌گذرانند و به دقت با دغه آن را تا رسیدن به سربندی می‌کوبند. (شکل ۸-۲)

هنگام کور کردن نخ‌ها در قسمت‌های زنجیره، کرباس و یا مليله سرآنها بیرون می‌ماند. بافت را ادامه داده و پس از بالا آمدن آن می‌توان سر نخ‌ها را از ته قیچی کرد تا شکافته نشود.

مرحله دوم

مرحله اول

▲ شکل ۲-۸ مراحل پودگذاری گلیم ساده

پ) سر آزاد پود را از دو طرف به دور چله‌های شیرازه می‌پیچانند و دوباره پود را از لابه‌لای چله‌ها و با عوض کردن چله زیر و رو، باز می‌گردانند و دغه می‌زنند.
ت) رفت و برگشت پودها را به صورت سراسری در یک یا چند رج انجام می‌دهند و با توجه به نقشه، دغه زنی و شیرازه‌پیچی را به ازای هر رج تا پایان بافت ادامه می‌دهند. (شکل ۲-۹)
به این نوع شیرازه، شیرازه گرد ساده گفته می‌شود.

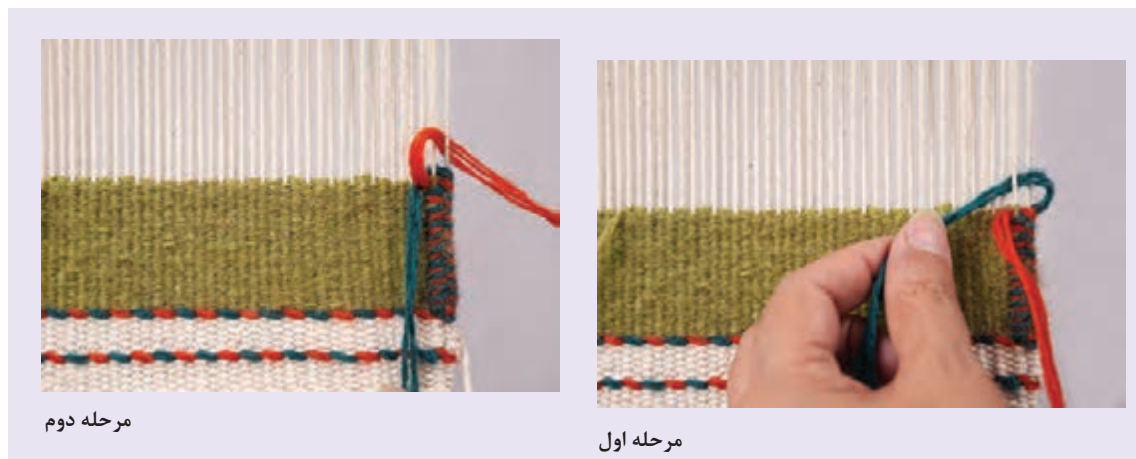

◀ شکل ۲-۹ نمونه شیرازه گرد ساده

در این نوع گلیم بیشتر نقوش راه‌راه رنگی افقی بافته می‌شود. تنوع رنگ نقوش راه‌راه به تغییر رنگ پود در بین رج‌ها بستگی دارد. در طول یک رج یا چند رج از ابتدا تا انتهای گلیم معمولاً از پود یک رنگ استفاده می‌شود. اگر در میانه رج‌ها به طور اتفاقی رنگ پود را عوض کنند، در این صورت نقوش راه‌راه درهم و به اصطلاح اَبَرش ایجاد می‌شود.

یکی دیگر از انواع شیرازه‌ها به شیرازه متخاصم شهرت دارد. این شیرازه به هر دو صورت تک‌رنگ و دو رنگ بافته می‌شود. بیشترین کاربرد این نوع شیرازه برای اتصال دو قطعه گلیم به کار می‌رود. اما به دلیل بافت جناغی و زیبایی آن گاهی برای یک قطعه گلیم نیز به کار گرفته می‌شود. مراحل بافت این شیرازه در شکل زیر مشاهده می‌شود. (شکل ۲-۱۰)

▲ شکل ۲-۱۰ مراحل بافت شیرازه متخاصم

▲ شکل ۲-۱۱ یک نمونه گلیم ساده راه راه (پودگذاری به روش سراسری)

قطعه‌ای گلیم ساده با نقش راه‌راه را با شیرازه متخاصم دو رنگ ببافید.

بافت گلیم ساده چاکدار

بافت گلیم ساده چاکدار هم، چندان پیچیده نیست. در این شیوه در محل خطوط مرزی عمودی و هم راستا با چله‌ها، شکاف (چاک) ایجاد می‌شود. بافت گلیم ساده چاک دار را پس از سربندی در چند گام به ترتیب زیر انجام می‌دهند:

۱ پودهای رنگی را از نظر ضخامت، تعداد رنگ و مقدار لازم مطابق با نقشه انتخاب و هر پود رنگی را به صورت کلاف‌های کوچک تحت آماده می‌کنند.

۲ در صورت لزوم مطابق با نقشه چند رج اول را تا رسیدن به رجی که نقوش باید از آنجا آغاز شود، به شیوه پود سراسری، ساده‌بافی می‌کنند و شیرازه پیچی را هم از اولین رج آغاز می‌نمایند.

۳ در اولین رج ایجاد نقش، پود رنگی هر نقش را مطابق با نقشه تا مرز تغییر رنگ از زیر و روی چله‌ها با رفت و برگشت می‌گذرانند، ضمن تنظیم کشش یکسان پود، دفه زنی می‌کنند. از آنجا که در مرز تغییر رنگ، هیچ پودی عبور نمی‌کند، شکافی در راستای چله‌ها شکل می‌گیرد. (شکل ۱۲-۲)

مرحله اول

مرحله دوم

مرحله سوم

مرحله چهارم

▲ ادامه مراحل بافت دو رنگ کنار یکدیگر در گلیم چاک دار شکل ۱۲-۲

۴ گذراندن پود، تنظیم کشش و دفته‌زنی و شیرازه‌پیچی را تا پایان هر نقش و تغییر پود رنگی ادامه می‌دهند و در صورت اتمام پود یا نقش، سر آزاد پود را حدود دو سانتی‌متر به زیر همان رج و لابه‌لای پودها برمی‌گردانند و پس از دفته‌زنی محو می‌کنند.

نکته

- باید توجه نمود که خط عمودی و صاف نقوش که در جریان بافت به شکاف (چاک) تبدیل می‌شود نباید بیش از ۱ سانتی‌متر باشد زیرا گلیم را سست می‌کند و زود پاره می‌شود. بنابراین در این شیوه نقوش دارای خطوط عمودی صاف و بلند را نمی‌توان بافت در حالی که بافتن نقوش دارای خطوط بلند افقی بسیار آسان و متداول است. - در این نوع گلیم، بیشتر نقوش هندسی با خطوط افقی، اریب، عمودی دندانه‌ای و پلکانی بافته می‌شوند. نقوش مثلثی، لوزی، شش ضلعی و هشت ضلعی از این جمله‌اند.

گاه در بافت برخی گلیم‌ها چاک‌ها در خطوط عمودی یا در راستای چله‌ها یک نقش کوچک ایجاد می‌شود. در این صورت، بافته باید مرحله به مرحله، قسمت‌های فضای کوتاه را ببافد که در اصطلاح به آنها «فضای کند» گفته می‌شود. در بافت‌های بسیار ظریف که چاک‌های کوتاه ایجاد می‌شود، اصطلاح «چاک نامرئی» مرسوم است. از مزایای بافت چاک دار دورو بودن گلیم است؛ به این معنی که نقوش هر دو روی گلیم مشابه‌اند. برخی ویژگی‌های بافت‌های چاک‌دار:

- در هر رج از بافت که معادل یک ردیف افقی نقشه است تعداد رفت و برگشت پودها زوج است. با توجه به ریزبافت و درشت‌بافت بودن گلیم معمولاً ۲ تا ۴ ردیف، رفت و برگشتی یک رج بافت را تشکیل می‌دهد.
- هر ردیف عمودی نقشه معادل یک تار است.
- همه نقوشی که با این روش بافته می‌شوند هندسی هستند.
- در روش بافت چاک‌دار نقوشی که از عرض زیاد شروع می‌شوند و در همان عرض کم می‌شود را می‌توان ابتدا به صورت کامل بافت و سپس به بافت زمینه آن پرداخت.
- در روش بافت چاک دار نقوشی که از عرض کم شروع می‌شوند و به تدریج عرض آنها زیاد می‌شود، ابتدا باید زمینه را بافت سپس اقدام به بافت نقوش کرد.
- برای بافت این روش از پودهایی با طول بلند استفاده می‌شود تا نخ کمتر اضافه شود. در آخر اضافات خامه‌ها با قیچی بریده می‌شود.
- در بافت گلیم‌های چاک‌دار، در قسمت‌های طولی بین دو رنگ متفاوت، شکاف یا چاک‌هایی ایجاد می‌شود که این جزء خصوصیات این بافت محسوب می‌شود.
- گلیم‌هایی که با این روش (چاک‌دار- پله‌ای گل به گل) بافته می‌شود، دو روی آنها یکسان و هر دو رو قابل استفاده است.

گفت‌وگو کنید

اگر طول چاک‌ها زیاد باشد چه راهکارهایی برای آن دارید؟ با یکدیگر گفت‌وگو کرده و پاسخ را به هنرآموز ارائه کنید.

بخشی از یک گلیم چاک‌دار شکل ۲-۱۳

بخشی از یک گلیم چاک‌دار ظریف شکل ۲-۱۴

یک نقشه پلکانی انتخاب کرده و قطعه گلیمی را به شیوه چاک‌دار ببافید.

فعالیت کارگاهی

بافت گلیم ساده چله مشترک

بافت گلیم چله مشترک همانند بافت چاک‌دار در چند گام انجام می‌شود. با این تفاوت که در این روش پودهای غیرهم‌رنگ در مرز جدایی دو نقش هنگام بافت به دور یک تار یا چله پیچیده می‌شوند (شکل ۲-۱۵). از این جهت در سطح بافت چاک و شکافی بین سطوح رنگی دیده نمی‌شود. پیچش دو پود با رنگ‌های مختلف دور یک چله در محل چله مشترک برآمدگی کوچکی بر سطح بافت یا گلیم ایجاد می‌کند. البته محل پیچش دو پود به دور یک چله باعث ایجاد تیرگی در مرز عمودی بین نقش‌ها می‌شود که اصطلاحاً به این درگیری پودها و رنگین شدن مرز نقوش، «فلفل نمکی» و «دم چلچله‌ای» نیز می‌گویند. گلیم در این شیوه، بر اثر درگیری پودها از لحاظ ساختاری نسبت به بافت چاک‌دار انسجام و تراکم بیشتری پیدا می‌کند. شکل ظاهری دو روی این نوع گلیم یکسان است و هر دو رو قابل استفاده است.

مرحله دوم

مرحله اول

▲ شکل ۱۵-۲ مراحل بودگذاری چله مشترک

بافت گلیم چله مشترک از نظر روند بافت با گلیم چاک‌دار چه تفاوتی دارد؟ آیا بافت نقوش، گل به گل است یا خیر؟ با هم گروهی‌های خود در این مورد مشورت کنید و ضمن تهیه پاسخ، آن را به هنرآموز خود تحویل دهید.

فکر کنید

نقشه‌ای را که برای بافت گلیم چاک‌دار انتخاب کرده بودید به شیوه چله مشترک و با رنگ‌های دیگری ببافید.

فعالیت کارگاهی

بافت گلیم ساده تک قلاب

آیا می‌توانید روش بافت گلیم ساده تک‌قلاب را حدس بزنید؟ به نظر شما این شیوه بافت، از لحاظ ساختاری با گلیم چله‌مشترک چه شباهت‌ها و چه تفاوت‌هایی دارد؟ آیا این دسته از گلیم‌ها به صورت یک رو قابل استفاده‌اند یا از دو طرف آنها می‌توان استفاده کرد؟ بافت این گلیم هم مانند بافت چله مشترک است، با این تفاوت که درگیری دو پود رنگی در مرز عمودی نقوش یا مرز نقوش و زمینه در موقع بافت بدون دخالت تار مشترک اتفاق می‌افتد (شکل ۱۶-۲ و ۱۷-۲). به عبارت دیگر در این روش پودها بین دو چله با یکدیگر قلاب می‌شود و مرز دو رنگ توسط پودها به یکدیگر می‌پیوندند. به همین جهت در رفت و برگشت پودها بین دو چله‌ای که پودها به هم قلاب شده‌اند، برآمدگی چندانی به وجود نمی‌آید. ظرافت در بافت و نقوش، در این روش از چله مشترک بیشتر است.

بافت این روش همانند چله مشترک به صورت رج به رج است.

نکته

بافت گلیم تک‌قلاب در چند گام پس از سر بندی به ترتیب زیر انجام می‌شود:
۱ قبل از بافت لازم است بافنده پود مناسب را انتخاب و برای اجرای بافت آن را به صورت کلاف کوچک تخت آماده نماید. در انتخاب و آماده کردن پود لازم است به نکات ذیل توجه شود:

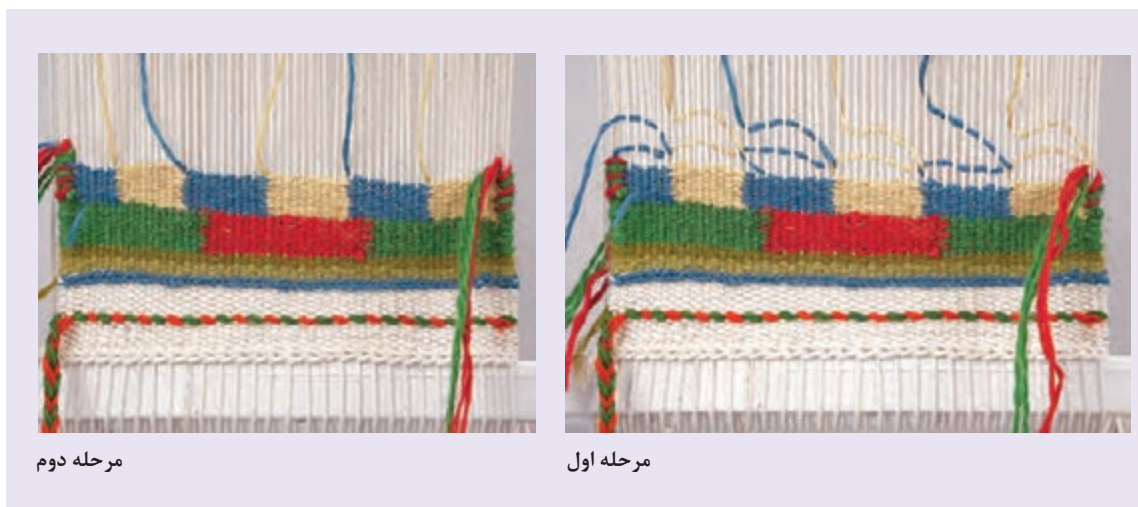
- برای ایجاد نقش از پود دولا تاب به صورت رشته پیوسته استفاده شود.
- پودهای مورد استفاده باید دولا تاب و کم تاب باشد.
- ضخامت پودهای رنگی نقش اندازی حدود ۲-۳ برابر ضخیم‌تر از چله باشد.
- مقدار پودهای رنگی باید متناسب با نقشه و ابعاد گلیم محاسبه شود.
- ۲- حدود ۱-۲ جفت چله در ابتدا و انتهای چله کشی به شیرازه اختصاص داده می‌شود.

نکته

برای تقسیم‌بندی فضای حاشیه و زمینه، اصولاً تناسب ۳ به ۱ رعایت می‌شود (نسبت به پهنای کامل چله کشی ۱ قسمت به مجموع حاشیه‌های سمت راست و چپ اختصاص پیدا می‌کند و قسمت باقی مانده برای نقش اندازی زمینه یا متن گلیم اختصاص می‌یابد).

- ۲- دو عدد پود رنگی، متناسب با رنگ زمینه یا ساده بافی کناره‌های گلیم برای شیرازه گرد و رنگ انتخاب می‌شود و آنها را به شکل کلاف فیتیله‌ای کوچک درمی‌آورند (نخ‌های شیرازه به صورت دو لاست).
- ۴- شیرازه پیچی بر اساس تعداد چله‌های مشخص شده انجام می‌گیرد. (در سمت راست و چپ پود یا خامه، شیرازه به صورت ساده و موازی به حالت دورانی به دور چله‌ها پیچیده می‌شود).
- ۵- پس از اجرای شیرازه‌ها اقدام به پودگذاری حاشیه متن و یا زمینه می‌شود. (جهت پودگذاری بر اساس راست دست و چپ دست بودن افراد متفاوت خواهد بود).
- ۶- نحوه پودگذاری در این روش همانند پودگذاری گلیم ساده و سرپندی کرباسی است.
- ۷- اتصال پودهای رنگین با هم، که به صورت ناپیوسته است به شکل حلقه‌ای و بین دو چله (مرز تغییر رنگ) انجام می‌شود (شکل ۱۶-۲).

▲ شکل ۱۶-۲ مراحل درگیر ساختن سر پودهای رنگی ابتدای بافت و تک‌قلاب کردن آنها با یکدیگر

برای ایجاد حلقه پودهای رنگین بین نخ‌های چله، پودگذاری به صورت رفت و برگشتی انجام می‌گیرد.

نقشه‌ای را انتخاب کرده و به شیوه تک قلاب آن را ببافید. نقشه حداقل دارای چهار رنگ باشد.

نمونه شیرازه گرد دو رنگ شکل ۲-۱۷ ▲

بافت گلیم ساده جفت قلاب

یکی دیگر از روش‌های بافت گلیم ساده، روش جفت قلاب است که پس از سربندی اولیه در گام‌های مختلفی به ترتیب زیر بافته می‌شود:

۱ پودهای رنگی با ضخامت لازم و متناسب با نقشه مورد نظر را انتخاب و هر پود رنگی را به چند کلاف کوچک تخت تبدیل می‌کنند.

۲ ابتدا چند رج تا مرز ایجاد نقوش، ساده‌بافی می‌کنند و بافت شیرازه نیز در هر رج انجام می‌شود.

۳ رج اول از مرز ایجاد نقش را به شیوه پود سراسری از سمت راست و چپ با پود رنگی مطابق با نقشه شروع می‌کنند، تا مرز تغییر رنگ، کار پودگذاری را ادامه می‌دهند و سر نخ را در همان مرز به سمت بافنده رها می‌سازند. (شکل ۲-۱۸)

۴ اگر نخ سمت راست از زیر چله بیرون آمده باشد پس از عبور از روی پود رنگی مقابل، به همان شکل به راه خود ادامه می‌دهد و برمی‌گردد. یعنی با یک رفت و برگشت در محل اتصال، دو پود از زیر و روی یکدیگر عبور می‌کنند و تشکیل قلاب می‌دهد. (شکل ۲-۱۸)

نمای نزدیک مرحله اول

مرحله اول

مرحله دوم

▲ شکل ۲-۱۸ قرارگیری پودها برای شروع بافت جفت قلاب شکل

- ۵ پودگذاری نخ سمت چپ نیز مانند نخ سمت راست انجام می شود و نقشه را به همین شکل تا انتهای می بافند. (شکل ۲-۱۸)
- از ویژگی های مهم روش پودگذاری جفت قلاب این است که در هنگام بافت، پشت گلیم رو به روی بافنده قرار دارد. هم زمان با پودگذاری به روش جفت قلاب، شیرازه پیچی نیز ادامه می یابد. پس از هر رفت و برگشت و ایجاد دو قلاب در محل تغییر رنگ ها دفتین زدن انجام می شود.
- ۶ پس از بافت آخرین رج، سربندی پایانی مانند ابتدای گلیم انجام می شود.
- ۷ در آخرین گام گلیم را از دار جدا می سازند.

نقشه ای را انتخاب کرده و آن را به شیوه جفت قلاب ببافید. نقشه حداقل دارای سه رنگ باشد.

فعالیت کارگاهی

پشت گلیم

روی گلیم

شکل ۱۹-۲ ▲ پشت و روی یک گلیم بافته شده به روش جفت قلاب

چه تفاوت دیگری به غیر از روش پودگذاری بین جفت قلاب و روش های دیگر پودگذاری در گلیم ساده وجود دارد؟

بحث گروهی

در بازار فرش فروشان پودگذاری به روش جفت قلاب به «پشت گره» شهرت دارد.

نکته

بافت گلیم ساده به روش پود معلق

روش دیگر پودگذاری در گلیم ساده، پود معلق نام دارد. گلیم های ساده ای که به این روش بافته می شوند یک رو هستند.

با گروه خود، ضمن مراجعه به بازار فرش فروشان یا کارگاه گلیم بافان، در مورد نام های مختلف پود معلق پرسش و جو کنید. نتایج پژوهش خود را مکتوب کرده و در کارگاه ارائه دهید.

کار گروهی

برای بافت این نوع گلیم پس از سربندی اولیه، گام های زیر به ترتیب انجام می شود:

۱ پودهای رنگی، متناسب با ضخامت چله ها و نقشه مورد نظر آماده می شود و از هر پود رنگی کلاف های کوچک تخت تهیه می گردد.

۲ آغاز بافت، مانند همه گلیم ها، تامرز ایجاد نقوش ضمن چند رج ساده بافی، شیرازه پیچی رانیز در هر رج انجام می دهند.

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله چهارم

مرحله سوم

مرحله هشتم

مرحله پنجم

▲ شکل ۲۰-۲ مراحل اولیه بافت گلیم پود معلق

۲ هنگام بافت در رجهای ایجاد نقش، پود رنگی مطابق با رنگ آن در نقشه، به صورت سراسری از زیر و روی چله‌ها تا پایان هر نقش (آن رنگ) گذرانده می‌شود. براساس نقشه هر جا که به رنگ دیگری می‌رسد از پشت تارهای رنگ دوم بدون زیر و رو شدن عبور داده می‌شود. انتهای پود رنگی نیز پس از بافت به روی کار آورده می‌شود. رنگ دوم نیز به صورت سراسری و مانند پود رنگ اول مطابق نقشه از لابه‌لای تارها عبور داده شده و در قسمت نقش مربوط به رنگ اول از پشت

کار بدون زیر و رو شدن عبور می‌کند. این کار در مورد همه پودهای رنگی ایجاد کننده هر نقش و هر رج تکرار می‌شود. (شکل ۲۰-۲)

۴ پس از بافت هر رنگ، یکبار دفتین زده می‌شود و شیرازه پیچی هر رج نیز هم زمان انجام می‌شود.

پس از عبور هر رنگ در یک ردیف، وقتی نخ به لبه‌های بافت می‌رسد چه باید کرد؟

پرسش

از ویژگی‌های مهم پودگذاری به روش پود معلق می‌توان به موارد زیر اشاره کرد :

(الف) حداکثر از ۲ الی ۳ رنگ برای نقش اندازی استفاده می‌شود.

(ب) نقش‌ها ردیفی و تکرار شونده هستند.

(پ) نقش‌ها ظریف، متنوع و هندسی مشاهده می‌شوند (و به ندرت نیز غیر هندسی).

چرا در پودگذاری به روش پود معلق، محدودیت رنگ در هر ردیف وجود دارد؟

پژوهش کنید

- چنانچه در روش پودگذاری معلق، نقشه دارای نقش‌هایی با فاصله زیاد از یکدیگر باشد، معمولاً نخ‌های رنگی را در همان ناحیه به شکل معلق می‌بافند.

- پس از بافت مقداری از گلیم ساده (به هر یک از روش‌های پودگذاری آموزش داده شده) برای تسلط بیشتر بافنده بر روی دار، بافته را پایین کشی می‌کنند.

نکته

۶ سربندی پایانی مانند ابتدای بافت گلیم انجام می‌شود.

نقشه‌ای سه رنگ را انتخاب کرده و قطعه گلیمی به شیوه پود معلق ببافید.

فعالیت کارگاهی

پایین کشی بافت روی دار

پس از آنکه مقداری از گلیم بافته شده، ممکن است بافنده تسلط کافی برای ادامه بافت گلیم نداشته باشد، برای رفع این مشکل، بافت را روی دار به اصطلاح «پایین کشی» می‌کنند. در این موقع قسمت بافته شده را به طرف پایین دار و پشت می‌چرخانند تا محل بافت یا به اصطلاح «دم کار» در دسترس بافنده قرار گیرد.

در صورتی که پایین کشی به موقع بر روی دار انجام نشود، به غیر از تسلط کم بافنده بر روی بافت چه عوارض جانبی دیگری می‌تواند برای بافنده به وجود آورد؟
در این مورد با هم گروهی‌های خود مشورت کنید و پاسخ صحیح را بر روی برگه‌ای بنویسید و در کلاس مطرح کنید.

پایین کشی بافته بر روی دار، در چند گام به ترتیب زیر انجام می‌شود:

- ۱ روی دار و چله‌ها بررسی می‌شود تا هیچ شیء اضافی بر روی دار نباشد.
- ۲ بر روی دار (زیر دار و سر دار) چهارگوشه گلیم یا بافته و چله کشی علامت گذاری می‌شود.
- ۳ با ماژیک یک خط کاملاً صاف و افقی با کمک خط کش و گونیا با فاصله ۱۰ سانتی متری از لبه بافت روی چله‌ها کشیده می‌شود.
- ۴ برای جلوگیری از بهم ریختگی فاصله چله‌ها در زمان پایین کشی، از روش‌های مختلفی استفاده می‌شود. ساده‌ترین روش استفاده از چسب نواری پهن است. اما می‌توان از روش زنجیره زدن و اندازه‌گیری نیز استفاده کرد. (شکل ۲۱-۲)
- ۵ گره‌های ابتدای نخ چله، که بر روی زیر دار در سمت راست و چپ زده شده است، باز می‌شود. (شکل ۲۲-۲).
- ۶ چله‌های پاره شده احتمالی که بر روی دار وصل شده‌اند از روی دار باز می‌شوند.

مرحله اول

مرحله دوم

۷ پیچ‌های بالای سر دار از دو طرف به تدریج و یک در میان و آرام، شل می‌شوند. (یکبار پیچ سمت راست و یکبار پیچ سمت چپ) برای شل نمودن چله‌ها و گلیم بافته شده بر روی دار ۲ الی ۳ بار به ترتیب و به صورت تناوبی پیچ‌ها شل می‌شود (شکل ۲-۲۲).

▲ شکل ۲-۲۲ بریدن گره سر نخ‌های چله و اتصال تسمه به دار

۸ پس از شل شدن کامل چله‌ها، تسمه یا مهار از داخل چله‌ها به آرامی خارج می‌شود.
۹ یک کف دست بر روی قسمت جلوی بافته و کف دست دیگر پشت بافته قرار گرفته و به آرامی پایین کشیده می‌شود. (برای بافته‌های کوچک).
۱۰ بافته از دو طرف با دو دست کشیده می‌شود تا سطح بافته شده بدون موج و کاملاً صاف باشد. (شکل ۲-۲۳).

▲ شکل ۲-۲۳ مراحل چگونگی پایین کشیدن گلیم از روی دار

مرحله سوم

مرحله چهارم

مرحله پنجم

▲ شکل ۲-۲۳ ادامه مراحل چگونگی پایین کشیدن گلیم از روی دار

۱۱ از تراز بودن دم کار در پایین دار به شکل اولیه (که با مازیک ترسیم شده بود) باید اطمینان حاصل شود. (شکل ۲-۲۳)

۱۲ سفت نمودن چله‌ها آرام و به ترتیب انجام می‌شود. (شکل ۲-۲۴)

اگر پایین‌کشی چله‌ها قسمت به قسمت انجام گیرد، احتمالاً چله‌ها و بخش بافته شده با چه مشکلی مواجه خواهند شد؟ نتیجه را یادداشت کنید و به هنرآموز خود تحویل دهید.

فکر کنید

▲ شکل ۲-۲۴ سفت کردن مجدد پیچ‌های سر دار

۱۲ کنترل نهایی چله‌ها را پس از سفت کردنشان، برای جلوگیری از بهم ریختگی آنها (به ویژه در بالای دار) انجام می‌دهند.

▲ شکل ۲-۲۵ قرار دادن دوباره هاف در محل خود

۱۳ چوب هاف را که در موقع پایین کشی جابجا شده است دوباره به سمت بالا می‌برند و در جای خود قرار داده می‌شود. پس از بررسی کامل بافته و چله‌ها و اطمینان از قرارگیری صحیح چله‌ها در جای خود، بافت را ادامه می‌دهند. (شکل ۲-۲۵)

پایین کشی به تناسب طول کار، امکان دارد در یک یا چند مرحله انجام شود.

نکته

۱ شل کردن چله‌ها در حدی لازم است که چله‌ها بهم نریزند و در ضمن به راحتی امکان چرخش بافته به پشت دار را فراهم کند.

۲ برای پایین کشی، فشارهای کف دست در دو طرف بافته باید یکسان باشد تا از کج شدن لبه کار جلوگیری به عمل آید.

ایمنی

برش چله‌ها و جداسازی گلیم از روی دار

پس از پایان بافت گلیم در انتهای بافته، همانند ابتدای آن عملیات سربندی که شامل زنجیره، ملیله و کرباس بافی است انجام می‌گیرد و در نهایت انتهای نخ پود بر روی چله‌ها بسته می‌شود. بعد از اتمام این مراحل چله‌ها از روی دار قیچی می‌شود و بافته از روی دار جدا می‌شود. این مرحله در چند گام به شرح زیر انجام می‌شود:

۱ هاف را از بین چله‌ها خارج می‌کنند.

۲ نخ کوچی بند را می‌برند و کوچی باز می‌شود.

۳ نقاطی را که قرار است چله بریده شود با خط کش و مداد بر روی چله‌ها علامت می‌گذارند و سپس، خط صاف افقی از ابتدا تا انتهای کار می‌کشند. اندازه‌ای که برای ریشه گلیم در نظر گرفته می‌شود اغلب ۲۰-۱۵ سانتی متر است (نه خیلی کوتاه و نه خیلی بلند).

۴ نخ‌هایی که تسمه را به زیر دار متصل کرده‌اند و همچنین نخ‌های ابتدا و انتهای چله را که به زیر دار گره خورده‌اند، بریده می‌شوند.

۵ پیچ‌های سر دار و سپس چله‌ها را شل می‌کنند.

مرحله اول

مرحله دوم

شکل ۲۶-۲ ▲ مراحل خط کشی و علامت‌گذاری برای برش تارها

۶ برش چله‌ها بر روی دارهای مختلف به دو صورت انجام می‌شود:

الف) دارهایی که قابلیت شل کردن چله را ندارند (مانند دار زمینی): در این شیوه کل تارها را به سه قسمت تقسیم می‌کنند (ابتداء، وسط و انتها). بین هر قسمت را با قیچی برش می‌زنند (یک برش از سمت راست و یک برش از سمت چپ و تمامی این مراحل به صورت تکه تکه انجام می‌شود). سپس به ترتیب سمت راست، سمت چپ و در آخر وسط را برش می‌زنند و گلیم را از دار جدا می‌کنند.

ب) دارهایی که قابلیت شل کردن چله را توسط پیچ بالای دار دارند: در این شیوه، پس از شل کردن چله‌ها (در حد متوسط) که چله‌ها نه زیاد سفت و نه زیاد شل باشند، با قیچی از یک سمت (چه راست، چه چپ) از روی خط کشیده شده، چله‌ها را به صورت متناوب و تکه تکه در کل عرض می‌برند و بافته از روی دار جدا می‌شود (شکل ۲۸-۲).

پرسش

جدا کردن گلیم از روی دار به روش اول چه محاسنی دارد؟

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله سوم

▲ شکل ۲۷-۲ مراحل برش تارها و جداسازی گلیم از دار

نکته

در برخی مناطق بافته را کاملاً از روی دار جدا نمی کنند، بلکه سمت راست چله‌ها را ۲ تا ۲ متر می‌برند و آن را به حالت پودگذاری وارد چله‌های باقی مانده می‌کنند. (چله‌هایی که هنوز از دار جدا نشده‌اند) این کار را تا پایان انجام می‌دهند با رعایت این نکته که قیچی زدن از هر دو طرف آغاز می‌شود و در وسط گلیم، پایان می‌یابد در نهایت کار دارای ریشه نیست بلکه بافت مشابه گلیم در بالای آن شکل می‌گیرد.

ایمنی و بهداشت

- در هنگام استفاده از قیچی باید فاصله مناسب انگشتان دست از نوک قیچی را رعایت کرد.
- در هنگام بریدن گلیم باید مراقب بود تا به آن آسیب نرسد.

۷ سمت پایین گلیم را نیز پس از جدا کردن از دار، متناسب با ریشه بالا کوتاه می‌کنند.
۸ برای جلوگیری از ریزش بافت و حفاظت از گره‌ها در ابتدا و انتهای گلیم، چله‌ها را حدوداً هر ۲ سانتی‌متر دوتا دوتا با هم گره می‌زنند.

نکته

در برخی مناطق پس از برش چله‌ها و پایین آوردن بافته، ابتدا و انتهای ریشه‌ها را گره نخودی می‌زنند و یا به صورت گیس بافت می‌بافند.

نکته

نخ‌هایی که برای چله‌کشی استفاده می‌شوند پیش از چله‌کشی و پس از اتمام آن «چله» نامیده می‌شود. هنگام بافت این نخ‌ها «تار» نامیده می‌شوند. پس از پایان بافت و جداسازی بافته از روی دار نخ‌های دو طرف (بالا و پایین) بیرون مانده را «ریشه» می‌گویند.

ارزشیابی شایستگی بافت گلیم ساده

شرح کار:

اجرای مراحل سربندی، ساده بافی، شیرازه پیچی، پودگذاری به روش های سراسری، چاکدار، چله مشترک، تک قلاب، جفت قلاب و پود معلق براساس نقشه، پایین کشی و جداسازی گلیم از دار.

استاندارد عملکرد:

پودگذاری به روش های متفاوت (سراسری، چاکدار، چله مشترک، تک قلاب، جفت قلاب و پود معلق) و ایجاد نقش در گلیم براساس نقشه و جداسازی از گلیم بافته شده از دار بافندگی

شاخص ها:

- سربندی ابتدای دار
- نقشه خوانی و پودگذاری مطابق نقشه
- دغه زنی و شیرازه پیچی
- برش چله ها و جداسازی گلیم

شرایط انجام کار و ابزار و تجهیزات:

شرایط: زمان: ۱۴۰ دقیقه مکان: کارگاه بافت گلیم

ابزار و تجهیزات:

دار ۱۵۰ × ۱۰۰ گلیم بافی، نقشه گلیم، دغه (دقتین)، سیخ پودکشی، خامه رنگی و پود مناسب، قیچی، آچار دار

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	سربندی	۱	
۲	نقشه خوانی و پود گذاری	۲	
۳	دغه زنی و شیرازه پیچی	۲	
۴	برش چله ها و جداسازی گلیم از دار	۲	
	شایستگی های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: مدیریت زمان مدیریت مواد و تجهیزات	۲	
میانگین نمرات			*

* حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی، «۲» است.

پودمان ۳

بافت گلیم سوزنی

واحد یادگیری: شایستگی بافت گلیم سوزنی

مقدمه

آیا تاکنون گلیم سوزنی دیده‌اید؟ فکر می‌کنید چرا به این نوع گلیم سوزنی می‌گویند؟ شکل ۱-۳ را مشاهده کنید. این شکل یک گلیم سوزنی است. اکنون سعی کنید از روی شکل شیوه بافت آن را حدس بزنید. فکر می‌کنید نقوش روی این گلیم چگونه بافته شده‌اند؟

بخشی از یک گلیم سوزنی شکل ۱-۳ ▲

ایجاد نقش بر گلیم با استفاده از پودگذاری ساده، پیچی و نقش دوزی با استفاده از سوزن و جداسازی از دار بافندگی

استاندارد
عملکرد

بافت گلیم سوزنی

بافت گلیم سوزنی مراحل مختلفی دارد. پس از کنترل دار و چله کشی و تنظیم کشش چله‌ها و قرار دادن هاف و مهار به ترتیب برای بافت سوزنی مراحل زیر انجام می‌شود.

مرحله ۱: سربندی (قایقی)

همان‌طور که در پودمان گذشته آموخته‌اید برای شروع بافت گلیم، ابتدا سربندی آن بافته می‌شود. سربندی‌ها انواع مختلفی دارند. در این پودمان نوع دیگری از آنها به نام سربندی «قایقی» را فرا خواهید گرفت. باید توجه داشت که این نوع سربندی هم شامل سه قسمت: «زنجیره»، «گلیمک» و «قایق» است. بافت سربندی در چند گام به ترتیب زیر انجام می‌شود:

- ۱ پودها را به رنگ‌های مورد نظر انتخاب و به صورت کلاف کوچک آماده می‌کنند.
- ۲ زنجیره بافی: ردیف اول این نوع سربندی مانند گلیم ساده با زنجیره بافی آغاز می‌شود.

- ۳ بافت گلیمک: بعد از زنجیره، چند ردیف پودگذاری سراسری با پودهای رنگی انجام می‌شود.
- ۴ بافت قایقی: ابتدا حلقه نخ دولا شده را با اولین چله سمت راست درگیر می‌کنند (برای زیباتر شدن کار معمولاً رنگ نخ بافت قایقی را متفاوت از رنگ پود سراسری انتخاب می‌کنند). سپس پود را از روی دومین چله از سمت راست (برای راست دست‌ها) عبور می‌دهند و دور آن حلقه می‌کنند، از میان دو چله اول و دوم و زیر پود به سمت جلوی دار خارج می‌کند. در این صورت از پشت بافت حلقه و از جلو یک خط اریب دیده می‌شود.
- ۵ پس از بافت هر رج (به شیوه گام ۴) یک ردیف پود سراسری از لابه‌لای چله‌ها، یک در میان عبور می‌دهند و دفتین می‌زنند.
- ۶ درست به شیوه «گام ۴» و در همان جهت همان کار را با پود و چله‌ها انجام می‌دهند. (یک رفت و برگشت پود در بافت قایقی شکل اریب ایجاد می‌کند).
- ۷ به شیوه گام ۵ پود سراسری و دفته زنی انجام می‌شود.
- ۸ پس از بافت قایق، دوباره به اندازه ساده بافی اولیه چند ردیف ساده بافی (گلیمک) انجام می‌شود.

توجه

چنانچه در میان بافت، پود رنگی تمام شود دوباره پود رنگی جدید، مانند شروع کار دور چله اخیر حلقه و درگیر می‌شود و بافت ادامه می‌یابد. اضافه نخ قبلی نیز از لابه‌لای چله‌ها یکی در میان عبور می‌دهند و پنهان می‌کنند.

میزان بافت قایقی در سربندی به سلیقه بافنده وابسته است. گاهی چند ردیف ساده بافی و دو ردیف قایقی بافته می‌شود و تکرار می‌گردد. گاه پس از چند ردیف ساده بافی چند ردیف قایقی در رنگ‌های مختلف بافته می‌شود. تنوع سربندی‌های بافت قایقی، بسته به مناطق گلیم بافی، متفاوت است شکل ۵-۲ مراحل بافت قایقی (یا زنجیره قایقی) در بودمان قبل آمده است. با این تفاوت که در آنجا به شکل جناغی بوده و اینجا اریب است.

فکر کنید

در هنگام تمام شدن پودرنگی در میانه بافت، پود رنگی جدید روی کدام چله درگیر می‌شود؟ چرا؟

شکل ۲-۳ ▲ نمونه سربندی قایقی

مرحله ۲: بافت گلیم سوزنی

پس از پایان سربندی، بافت بدنه اصلی گلیم برای سوزنی آغاز می‌شود. باید دانست که بدنه اصلی گلیم را به روش گلیم ساده می‌بافند. ضمناً غیر از گلیم عبوری یا پود معلق از انواع گلیم ساده نیز می‌توان به عنوان زمینه گلیم سوزنی استفاده کرد. گلیم‌های سوزنی زمینه یک رنگ یا چند رنگ دارند. در زمینه‌های چند رنگ پودها را به فواصل معین با رنگ متفاوت انتخاب می‌کنند. به همین دلیل زمینه آن به شکل راه راه افقی نمایان می‌شود. در گلیم‌هایی که زمینه یک رنگ دارند نقش اندازی سوزنی می‌تواند در دو بخش حاشیه و متن انجام شود. اما در گلیم‌هایی که زمینه راه راه رنگی دارند معمولاً نقش‌ها در راه‌های رنگی دوخته می‌شود.

بخشی از یک گلیم سوزنی ظریف شکل ۳-۳ ▲

پس از بافت بدنه گلیم و پایین‌کشی از دار با استفاده از سوزن بر آن نقش اندازی می‌کنند (می‌دوزند). این مرحله در چند گام انجام می‌شود:

- ۱ ابتدا طرح انتخابی را روی کاغذ شطرنجی می‌کشند.
- ۲ با مداد سیاه (برای زمینه‌های کرم و روشن) و مداد رنگی سفید برای قسمت‌های تیره کار از روی طرح، نقش‌ها را با دست بر روی زمینه گلیم منتقل می‌کنند.
- ۳ پس از پایان انتقال طرح بر زمینه گلیم بافته شده، نقش‌ها در جاهای مختلف (از نظر کامل بودن و صحیح بودن انتقال)، کنترل می‌شوند (شکل ۳-۴).

مراحل انتقال طرح با مداد بر زمینه گلیم شکل ۳-۴ ▲

۴ پودهای رنگی مورد نیاز به طول حدود ۲متر بریده می‌شود و پس از عبور از سوراخ سوزن دو سر آن به یکدیگر گره می‌خورند.

۵ چند سوزن را که با پود در رنگ مورد نیاز نخ شده است، آماده می‌کنند.

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله چهارم

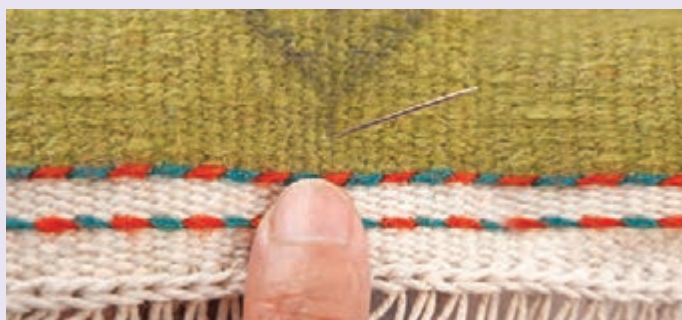
مرحله سوم

مرحله پنجم

▲ شکل ۳-۵ مراحل نخ کردن سوزن با پود رنگی

۶ خطوط اصلی نقش‌ها دوخته می‌شوند. برای دوخت خط‌های نقش که به سمت بالا یا پایین حرکت می‌کنند، دوخت به شکل پیچ به دور دو چله انجام می‌شود. پیچ‌ها هنگام حرکت، اریب، چله به چله و به صورت پلکانی دوخته می‌شوند. (شکل ۳-۶)

مرحله اول

مرحله دوم

مرحله سوم

مرحله چهارم

▲ مراحل دوخت نقش با سوزن بر زمینه گلیم شکل ۳-۶

سوزن‌های نخ شده را در کلاف نخ‌ها و در سید قرار دهید. رها کردن سوزن با نخ یا بدون آن بر روی میز یا هر جای دیگر، باعث اختلال در کار و گاهی آسیب دیدگی می‌شود.

۷ داخل نقش‌ها با دوخت رنگی پر می‌شوند. پس از پایان دوخت خطوط اطراف نقش‌ها، داخل آنها به روش قایقی رج به رج پر می‌شود. برای این کار یک ردیف دوخت را با دست راست و ردیف دیگر را با دست چپ انجام می‌دهند. (برای راست دست‌ها و چپ دست‌ها هر دو). راست دست‌ها از سمت چپ کار را آغاز می‌کنند به این شکل که گره پود را پشت کار قرار می‌دهند و سوزن از پشت به سمت جلو از میان دو چله خارج می‌شود. (شکل ۳-۷ و ۳-۸)

▲ شکل ۳-۷ نخ‌های اضافه گره خورده پشت کار

۸ انتهای پودهای رنگی را پس از دوخت قایقی و تمام شدن نقشه در پشت کار، رها می‌کنند و گره می‌زنند.

▲ شکل ۳-۸ بخشی از یک گلیم سوزنی که داخل نقوش با نخ‌های پشمی رنگی پر شده است

نکته

- انتخاب رنگ پودها برای نقش‌اندازی سوزنی، بر اساس اصول زیبایی‌شناسی و مبانی رنگ و اصالت رنگ بندی منطقه‌ای، انجام می‌شود.
- پود استفاده شده برای نقش‌اندازی سوزنی بهتر است دو لا تاب باشد تا استحکام بیشتری در کار داشته باشد.

نکته

- برای دوخت نقوش مجاور هم رنگ، می‌توان پود را از پشت کار از یک نقش به نقش دیگر به شکل عبوری گذراند.
- اگر جهت دوختن رج‌ها از یک سمت انجام شود دیگر فرم جناغی ایجاد نمی‌شود. اما اگر رفت و برگشت از دو جهت باشد، فرم جناغی شکل می‌گیرد.

شکل ۹-۳ ▲ نقش‌های رنگارنگ و متنوع در بخشی از یک گلیم سوزنی

فعالیت کارگاهی

قطعه گلیم ساده بافته شده خود را پس از جداسازی از روی دار با مداد طرح‌اندازی کنید. سپس با نخ‌های رنگی متناسب، نقش آن را به روش جناغی با سوزن بدوزید.

ارزشیابی شایستگی بافت گلیم سوزنی

شرح کار:

اجرای مراحل سربندی ابتدای گلیم، نقشه خوانی و بودگذاری، دغه زنی، شیرازه پیچی، شل کردن چله‌ها و جداسازی گلیم از دار، دوخت نقش روی گلیم بر اساس نقشه به روش پیچی و به‌کارگیری ابزار به شکل صحیح در تمام مراحل کار.

استاندارد عملکرد:

ایجاد نقش بر گلیم با استفاده از بودگذاری ساده، پیچی و نقش دوزی با استفاده از سوزن و جداسازی از دار بافندگی

شاخص‌ها:

- سربندی ابتدای گلیم؛
- نقشه‌خوانی و بودگذاری؛
- دغه زنی و شیرازه پیچی؛
- دوخت نقش با بود و سوزن روی گلیم به روش پیچی؛
- شل کردن پیچ‌های تنظیم دار و برش چله‌ها و جداسازی گلیم.

شرایط انجام کار و ابزار و تجهیزات:

شرایط: زمان: ۱۹۵ دقیقه مکان: کارگاه بافت گلیم، دار ۱۵۰ × ۱۰۰ سانتی‌متر، نقشه گلیم سوزنی

ابزار و تجهیزات:

دار گلیم بافی، دغه، قیچی، سوزن، بود و خامه، سیخ بودکشی، آچار مخصوص دار، نخ سربندی، متر، ماژیک

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	سربندی	۱	
۲	نقشه خوانی و بودگذاری	۲	
۳	دغه زنی و شیرازه پیچی	۲	
۴	نقش اندازی سوزنی (نقش دوزی ۱)	۲	
۵	برش چله و جداسازی از دار	۲	
	شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: - درست کاری و کسب روزی حلال (N۷۳) و مسئولیت پذیری (N۷۴)	۲	
	میانگین نمرات		*

* حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی، «۲» می‌باشد.

پودمان ۴

بافت گلیم لادی

واحد یادگیری: شایستگی بافت گلیم لادی

مقدمه

آیا تاکنون نام «گلیم لادی» را شنیده‌اید؟ چه تفاوتی با دیگر انواع گلیم دارد؟ بافت گلیم لادی دارای چه مراحل است؟ گلیم لادی یکی از انواع گلیم‌های اصیل ایرانی است. چه ارتباطی میان گلیم حصیری و لادی وجود دارد؟ گلیم لادی یکی از روش‌های بافت گلیم‌های زیبای ایرانی است که به صورت برجسته بافته می‌شود، یعنی زمینه گلیم تخت و نقوش از زمینه کار برجسته تر هستند. پیش از گلیم لادی، بین برخی از اقوام ایرانی بافت گلیم حصیری متداول بود. در واقع گلیم لادی تکامل یافته گلیم حصیری به شمار می‌رود. برای آموزش راحت تر در این پودمان ابتدا گلیم حصیری به عنوان مقدمه آموزش داده می‌شود و سپس به بافت گلیم لادی پرداخته خواهد شد.

مراحل بافت گلیم حصیری

پس از سربندی اولیه بافت گلیم حصیری با دو پود یکی پود نقش انداز و دیگری پود سراسری آغاز می‌شود. **۱** با انتخاب دو نخ (پود) رنگی، یکی برای زمینه و دیگری برای ایجاد نقش از سمت راست و با توجه به نقشه، بافت حصیری را شروع می‌کنند. بافت رج اول (رج‌های اولیه) ساده است. در بافت حصیری با توجه به نقشه در مقابل بافنده به ترتیب سه تار برای نقش و یک تار برای پود مشاهده می‌شود. بر روی تک تار هیچ نقشی انداخته نمی‌شود و در هر رج تنها دو بار پود سراسری به صورت یک رفت و برگشت با آن درگیر می‌شود. به همین دلیل تا انتهای کار (در بافت حصیری) یک خط ممتد در راستای چله‌ها ایجاد می‌شود. برای ایجاد نقش ۳ تار را با توجه به نقشه انتخاب می‌کنند و نخ را از روی ۳ چله انتخاب شده عبور می‌دهند و از پشت یک تار رد می‌کنند (یک تار جدا می‌ماند). دوباره ۳ چله بعدی برای ایجاد نقش انتخاب می‌کنند و مانند قبل ادامه می‌دهند (حرکت به صورت سه چله از روی یک چله از زیر است).

نکته

برای شروع از سمت راست، بافت را آغاز می‌کنیم و ابتدای نخ از سمت راست در پشت قرار می‌گیرد و انتهای سر نخ در سمت چپ کار، به پشت کار انتقال پیدا می‌کند و پس از پود دهی سراسری نخ را در ادامه بافت از پشت سمت چپ کار به سمت جلوی کار می‌آورند و از روی کار به سمت راست و در نهایت به پشت کار انتقال می‌دهند. با انجام تمام این مراحل یک رج ایجاد می‌شود. ممکن است در یک رج چند نقش ایجاد شود که با توجه به تعداد نقش تنوع رنگی نیز به وجود می‌آید.

۲ پس از هر رج بافت پودگذاری سراسری (که تک تار را می‌پوشاند)، حداقل با یک بار رفت و برگشت و در برخی مناطق در نهایت با دوبار رفت و برگشت صورت می‌گیرد و عمل دفتین زدن با دقت انجام می‌شود. طرح و نقش در این نوع گلیم به صورت برجسته است. علت برجستگی، همان یک تار بدون نقش است که تنها با گذراندن پود سراسری پوشانده می‌شود.

در این نوع گلیم، نقوش را به صورت پلکانی می‌توان ایجاد کرد اما به صورت اریب (با خط صاف) ممکن نیست. **۳** عمل نقش‌اندازی و پودکشی و دفه زنی تا پایان کار ادامه پیدا می‌کند. در هر رج نخ‌های باقی مانده را از پشت کار به روی کار می‌آورند و به این صورت ادامه نخ‌ها در پشت کار توسط پود سراسری درگیر می‌شود. (شکل ۴-۱)

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله چهارم

مرحله سوم

مرحله ششم

مرحله پنجم

مرحله هشتم

مرحله هفتم

- ابتدا و انتهای نخ‌هایی که در این نوع گلیم از آنها برای نقش اندازی استفاده می‌شود، همیشه در پشت کار قرار می‌گیرد. که در رج بعدی پس از عبور پود رنگی، اگر دوباره به همان رنگ نخ احتیاج بود آن را از پشت کار به جلوی کار انتقال می‌دهیم تا طرح ایجاد شود.

- در این روش وقتی یک طرح با یک رنگ بافته، می‌شود و ادامه نخ آن در پشت قرار می‌گیرد. دوباره با فاصله چند تار مجدداً برای طرحی با همان رنگ، نخ را از پشت کار به حالت معلق تا ابتدای همان تار (تاری که قرار است طرح بر روی آن ایجاد شود) می‌کشند، و به سمت جلو می‌آورند. در نتیجه در پشت کار تعدادی نخ‌های معلق باقی می‌ماند.

- نخ‌هایی که برای پود سراسری در نظر گرفته شده است با توجه به نقشه، می‌تواند رنگ خطوط عمودی ممتد در کل طرح را مشخص کند، پس انتخاب رنگ آن بسیار اهمیت دارد و باید متناسب با رنگ‌های نقوش گلیم نیز باشد. - اگر فاصله این نقوش هم رنگ از یکدیگر خیلی زیاد باشد دیگر از روش معلق استفاده نمی‌شود و نخ را در پشت کار قطع می‌کنند.

- زمینه گلیم حصیری راه‌راه بوده و در سرتاسر آن نقش روی هر سه چله نمایان است و خطوط عمودی بهم نمی‌ریزد.

سربندی، نقشه خوانی، پودگذاری و عبور پود از روی سه تار و زیر یک تار برای ایجاد نقش، دغه زنی، شیرازه پیچی و جداسازی گلیم از دار بافندگی.

▲ شکل ۳-۴ نمونه یک سربندی پود معلق (عبوری) بسیار زیبا در یک گلیم قدیمی

اگر گلیم برای کاربرد زیر انداز بافته شود پود قسمت ساده بافی در سربندی آن از نخ یک لا تاب ولی به شکل دولا استفاده می‌شود.

مرحله اول) چله کشی: برای شروع گلیم لادی همانند دیگر انواع گلیم پس از آماده کردن دار، ابزار و مواد اولیه و سیه بندی، چله کشی انجام می شود. سپس کشش چله ها تنظیم، هاف و مهار را در جای لازم قرار می دهند. در این نوع گلیم هم فاصله بین چله ها باید به اندازه ضخامت یک چله یا تار باشد.

مرحله دوم) سربندی (به روش پود معلق یا عبوری): دومین مرحله بافت گلیم لادی «سربندی» است. برای این کار هر یک از انواع سربندی را به دلخواه می توان استفاده کرد. در اینجا سربندی موسوم به «پود معلق» یا «عبوری» آموزش داده می شود.

یادآوری می شود این نوع سربندی خود از سه قسمت «زنجیره»، «گلیمک یا ساده بافی» و «نقش اندازی با پود معلق» تشکیل می شود.

الف) زنجیره: زنجیره اولین قسمت سربندی است. زنجیره را پس از چله کشی و به یکی از روش های آموزش داده شده در پودمان اول انجام می دهند.

ب) ساده بافی (گلیمک): ساده بافی دومین قسمت سربندی است و بعد از زنجیره با استفاده از رشته های رنگی پشمی، انجام می شود.

برای ساده بافی، ابتدا پودهای رنگی را انتخاب می کنند. ویژگی های انتخاب پود برای ساده بافی عبارت اند از:

- رنگ پود ساده بافی در سربندی معمولاً هم رنگ با زمینه گلیم انتخاب می شود.
- پود، دولا تاب و کم تاب انتخاب می شود. (پود کم تاب به راحتی در بافت می خوابد).
- روش بافت گلیمک یا ساده بافی را در پودمان های گذشته آموخته اید. ساده بافی دارای اصولی است که عبارت اند از:
- طول ساده بافی، حدود یک دهم طول کل سربندی است.
- ساده بافی در پایین و بالای سربندی و به شکل قاب بافته می شود.
- کشش پود در تمام ردیف های بافت، متوسط و یکسان است (کشش یکسان، فاصله میان چله ها را ثابت نگه می دارد).
- عبور پود از زیر و روی چله ها به صورت مرحله ای است و هر مرحله حدود ده سانتی متر از عرض چله ها عبور داده می شود.
- پود در هر ردیف نسبت به قبل یا بعدی، به صورت زیر و روی تارها قرار می گیرد.
- اندازه طول پود ساده بافی، متناسب با عرض گلیم و تعداد ردیف های پودگذاری، محاسبه می شود.
- دفه گلیم متناسب با ظرافت بافت انتخاب می شود.
- دفه زنی با رعایت اصول ارگونومی انجام می شود.

پس از انتخاب پود و آگاهی از اصول آن، ساده بافی را گام به گام به ترتیبی که در فصل دوم آموزش داده شده است، انجام می دهند.

پ) نقش اندازی: سومین قسمت سربندی، نقش اندازی است که به روش پودگذاری با پود معلق یا پود عبوری انجام می شود. برای این کار از همان پودهای رنگی مورد استفاده در بافت گلیم انتخاب می کنند. باید توجه داشت که نقش ها در سربندی از نظر پیچیدگی و تراکم نقش به تناسب پر کاری نقوش گلیم انتخاب شوند.

همراه با گروه در محل زندگی خود جست و جو کنید و از نمونه‌های سربندی بافته شده در گلیم‌های بافته شده محلی را بیابید و از نقوش آنها عکس بگیرید و ویژگی‌های آنها را شرح دهید و بنویسید. گزارش تهیه شده را در کلاس ارائه دهید.

در فصل دوم بافت گلیم ساده روش پود عبوری یا معلق را آموخته‌اید، در این فصل کمی مفصل‌تر به آن پرداخته شده است. البته در این بودمان روش پودگذاری عبوری در سربندی انجام می‌شود.

اصول پودگذاری عبوری

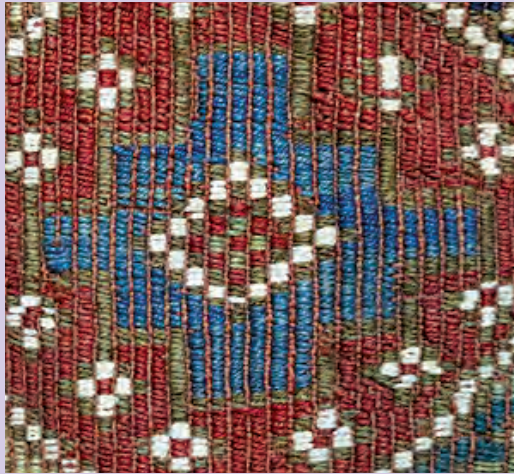
- ۱ در نقش اندازی معمولاً تمام رنگ‌های انتخاب شده در همه جای این قسمت از سربندی دیده می‌شود.
 - ۲ فاصله میان پودهای هم رنگ به کار رفته در سراسر این قسمت تقریباً بین ۱ الی ۸ سانتی‌متر است.
 - ۳ معمولاً از نقوش ساده و تکرار شونده برای این قسمت استفاده می‌شود.
 - ۴ برای این قسمت معمولاً نقوش کوچک و ظریف به کار می‌رود.
 - ۵ تنوع پودهای رنگی این قسمت بین ۲ تا ۴ رنگ است.
- پس از انتخاب پودهای رنگی و آگاهی از اصول آن، نقش اندازی را به روش پودگذاری گام به گام مطابق با آنچه در «فصل بافت گلیم ساده آمده است» انجام می‌دهند.
- بعد از نقش اندازی، ساده‌بافی را دوباره همانند ساده‌بافی ابتدای سربندی انجام می‌دهند و به این ترتیب سربندی تمام می‌شود.

در این تصاویر نمونه‌ای از پودگذاری ساده، عبوری و حصیری را مشاهده می‌کنید. با بررسی دقیق آنها تعیین کنید که هر خانه نقشه نشان دهنده چند تار یا چله در هریک از این نمونه‌ها است.

الف:.....

..... پ:

..... ب:

در تمام گلیم‌ها تعداد خانه‌های نقوش در نقشه باید فرد باشد. (تعداد چله‌ها در هر گلیمی نسبت به خانه‌ها تفاوتی ندارد).

توجه

مرحله سوم) بافت لادی: پس از سربندی، بافت قسمت اصلی گلیم به روش لادی شروع می‌شود. به‌طور معمول روش لادی را برای بافت همه قسمت‌ها شامل حاشیه و متن به کار می‌گیرند. در بافت حصیری راه‌راهی در راستای طول گلیم (چله‌ها) به وجود می‌آید در حالی که در لادی حالت حصیری به صورت مورب بوده و موازی نیست. بافت بدنه اصلی (شامل حاشیه و متن) به ترتیب در گام‌های زیر انجام می‌شود:

۱ آماده کردن پود: قبل از بافت لازم است بافنده پود مناسب را آماده کند. برای بافت لادی (و همچنین برای حصیری) دو نوع پود لازم است. یک نوع آن برای پود سراسری و دیگری برای ایجاد نقش استفاده می‌شود. در انتخاب هر یک از آنها لازم است به نکات زیر توجه شود:

- برای پود سراسری از پود یک لا تاب به صورت دو رشته استفاده می‌شود.
- برای ایجاد نقش از پود دو لا تاب به صورت یک رشته استفاده می‌شود.
- پودهای نقش انداز رنگی دو لا و کم تاب باشند.
- ضخامت پودرنگی نقش اندازی حدود دو الی سه برابر ضخامت چله است.
- مقدار پودهای رنگی و پود سراسری متناسب با نقشه و ابعاد گلیم، دقیقاً محاسبه شود.
- پود سراسری نازک‌تر از پود رنگی نقش‌بافی است.

پودهای رنگی انتخاب شده را (بر اساس نقشه) به صورت گلوله و یا کلاف بریده شده در سبیدی کنار دست بافنده قرار می‌دهند. (چنانچه دار گلیم بافی بزرگ باشد نخ‌ها به شکل گلوله یا کلاف بریده شده در بالای دار آویزان می‌شود. همچنین نقشه گلیم در بالای دار و بین چله‌ها و مقابل بافنده قرار می‌گیرد).

بودمان چهارم | بافت گلیم لادی

۲ تقسیم چله‌ها برای شیرازه و نقشه: از سمت راست و چپ ۲ الی ۴ تار برای شیرازه بافی در نظر می‌گیرند همچنین بر اساس نقشه چله‌ها بر روی دار، سه به یک تقسیم‌بندی و علامت گذاری می‌شود.

۳ شیرازه را شروع می‌کنند. برای این کار از طرف راست و چپ دو دسته دوتاری از هر طرف برای شیرازه انتخاب می‌شود.

چنانچه نخ شیرازه در میانه کار بافت به اتمام برسد چه باید کرد؟ روی دار تمرین کنید و پاسخ عملی آن را بیابید و به هنرآموز خود نشان دهید.

پژوهش کنید

هر خانه از نقشه در گلیم، یک تار محسوب می‌شود. (تنها در گلیم سوماخ (ورنی) هر خانه نقشه معرف دو چله هست).

نکته

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله سوم

▲ شکل ۴-۴ مراحل بافت لادی

بافت متن به شیوه لادی: چنان که گفته شد، این نوع گلیم در واقع می‌تواند تغییر و تکامل یافته گلیم حصیری به شمار رود. شیوه بافت کاملاً مشابه شیوه بافت حصیری است اما دو تفاوت عمده هم دارد. اول اینکه نوع اشکال آن تنها پلکانی نیست و می‌توان در آن از اشکالی با فرم اریب هم استفاده کرد. دیگر آنکه خط عمودی ممتد در این نوع کار دیده نمی‌شود و باتوجه به جابه‌جایی اشکال، این خط عمود نیز جابه‌جا می‌شود و به شکل اریب در می‌آید (حرکت می‌کند) (شکل ۴-۵).

نکته

تقسیم‌بندی تارها در این روش در مناطق مختلف، متفاوت است و موجب تغییر در ایجاد نقش می‌شود. در برخی مناطق تقسیم‌بندی تارها ۳ تار - ۳ تار و حتی بیشتر است. در حالی که در گلیم حصیری تارها به دسته‌های ۱ و ۳ تایی تقسیم می‌شود.

در این نوع گلیم زمینه کار ساده و نقش به صورت پیچ یا گذری ایجاد می‌شود. و می‌تواند کم نقش و نگارتر از گلیم حصیری بافته شود.

- پس از بافت متن اصلی گلیم و اتمام کار، سربندی طبق شروع کار تکرار می‌شود.

بخشی از یک گلیم لادی شکل ۴-۵ ▲

- هنرمندان بافنده با استفاده از خلاقیت خود از انواع روش‌های بافت گلیم در بخش‌های مختلف متن، حاشیه و سربندی استفاده کرده‌اند در شکل بالا بافن حصیری در حاشیه یک گلیم بافته شده است. (شکل ۴-۶)

▲ نمونه شیرازه حصیری شکل ۴-۶

نقشه گلیمی را انتخاب کرده نیمی از آن را به شیوه حصیری و نیم دیگر آن را به شیوه لادی ببافید. تلاش کنید رنگ‌های نخ‌های انتخابی به گونه‌ای باشد که رنگ نخ زمینه متضاد رنگ نخ نقش انداز باشد.

ارزشیابی شایستگی بافت گلیم لادی

شرح کار:

اجرای مراحل سربندی، نقشه‌خوانی، پودگذاری و عبور پود از روی سه و زیر یک تار برای ایجاد نقش (بافت لادی)، دغه زنی، شیرازه پیچی و جداسازی گلیم از دار بافندگی و به کارگیری صحیح ابزار در همه مراحل.

استاندارد عملکرد:

سربندی، نقشه‌خوانی، پودگذاری و عبور پود از روی سه و زیر یک تار برای ایجاد نقش، دغه زنی، شیرازه پیچی و جداسازی گلیم از دار بافندگی

شاخص‌ها:

- سربندی ابتدای دار
- نقشه‌خوانی، پودگذاری و عبور آن
- دغه زنی و شیرازه پیچی
- شل کردن دار و برش چله‌ها (جداسازی گلیم از دار)

شرایط اجرای کار و ابزار و تجهیزات:

شرایط: زمان: ۱۳۵ دقیقه مکان: کارگاه بافت فرش - دار گلیم بافی ۱۵۰ × ۱۰۰ سانتی‌متر

ابزار و تجهیزات:

دار گلیم بافی، پود و خامه گلیم بافی، سیخ پودکشی، نخ سربندی، دغه، قیچی، متر، ماژیک، آچار دار

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	سربندی	۱	
۲	نقشه خوانی و پودپیچی و پودگذاری	۲	
۳	دغه زنی و شیرازه پیچی	۲	
۴	برش چله‌ها و جداسازی گلیم از دار	۲	
	شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: - مدیریت زمان - مدیریت مواد و تجهیزات	۲	
	میانگین نمرات		*

* حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی، «۲» است.

پودمان ۵

بافت گلیم ورنی

واحد یادگیری: شایستگی بافت گلیم ورنی

مقدمه

تاکنون نام گلیم ورنی را شنیده‌اید؟ گلیم ورنی چگونه گلیمی است؟ آیا نام دیگری نیز دارد؟ این نام‌ها بیشتر در کدام مناطق به کار می‌روند؟ گلیم ورنی چگونه بافته می‌شود؟ گلیم ورنی^۱ جزء گلیم‌های پیچیده به شمار می‌رود. برای بافت این نوع گلیم هم مانند آنچه در پودمان‌های گذشته فراگرفته‌اید، ابتدا دار بافندگی مناسب را انتخاب و سپس آن را تنظیم و کنترل می‌کنند. مراحل بافت گلیم ورنی عبارت‌اند از:

استاندارد
عملکرد

سربندی، پودپیچی، پودگذاری و ایجاد نقش در گلیم براساس نقشه و جداسازی آن از دار بافندگی

مراحل بافت گلیم ورنی

مرحله اول) چله کشی: چله کشی گلیم ورنی مانند دیگر گلیم‌ها است که آن را در پودمان اول، به طور کامل آموخته‌اید. البته سیه بندی گلیم ورنی با سایر گلیم‌ها متفاوت بوده و مشابه قالی است. در گلیم ورنی همانند قالی هر جفت تار برابر با یک خانه نقشه (شطرنجی) است.

مرحله دوم) سربندی تلفیقی: پس از مرحله چله کشی، نوبت به سربندی می‌رسد. در اینجا سربندی تلفیقی آموزش داده می‌شود. هنگامی که چند نوع پودگذاری در سربندی یک گلیم به کار رود، سربندی آن را «تلفیقی» می‌نامند. معمولاً هر رج یا چند رج با یک شیوه بافته و پودگذاری می‌شود و با تغییر روش پودگذاری در رج بعدی نوع و تلفیق به وجود می‌آید.

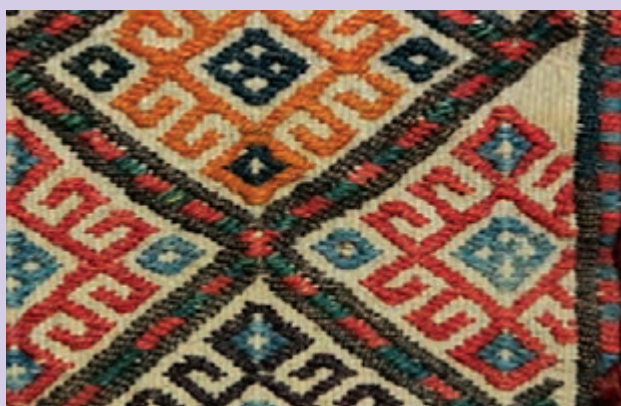

شکل ۱-۵ ▲ نمونه یک سربندی تلفیقی

۱. گلیم ورنی در مناطق مختلف ایران به نام‌های سوماخ، زند، پیچ، قایق و سوزنی شناخته می‌شوند.

مشخص کنید در هر نمونه چه نوع پودگذاری انجام شده است و زیر هر یک، نام آن را بنویسید.

در سر بندی تلفیقی لازم است به نکات زیر توجه شود.

۱ در این سر بندی از نقوش متناسب با نقشه منطقه (مورد نظر) در سر بندی استفاده می شود.

۲ ابتدا و انتهای سر بندی هر دو مشابه یکدیگر و با یک نوع پود گذاری بافته می شود

بافت سر بندی تلفیقی مانند مراحل بافت سر بندی دیگر گلیم هاست. اما به تناسب سلیقه، توانایی بافنده و نوع نقشه گلیم در آن از انواع پود گذاری ها استفاده می شود.

مرحله سوم) بافت گلیم ورنی: بافت گلیم ورنی و پود گذاری و نقش اندازی در آن رج به رج انجام می شود و تا زمانی که یک رج آن تمام نشده باشد، رج بعدی شروع نمی شود.

پس از سر بندی بافت گلیم ورنی را تا در چند گام به ترتیب زیر انجام می دهند:

۱ با توجه به نقشه گلیم، پود های رنگی لازم را با ضخامت و مقدار لازم انتخاب و هر رنگ را به صورت کلاف های کوچک تخت آماده می کنند.

۲ با توجه به چله های شیرازه هر سمت، با نخ مناسب شیرازه پیچی را آغاز می کنند.

در صورت تمایل به بافت شیرازه حصیری به موارد زیر توجه شود:

- تعداد چله های در نظر گرفته شده برای شیرازه حصیری در هر طرف باید زوج باشد.

- چله ها به صورت جفتی به کار می روند.

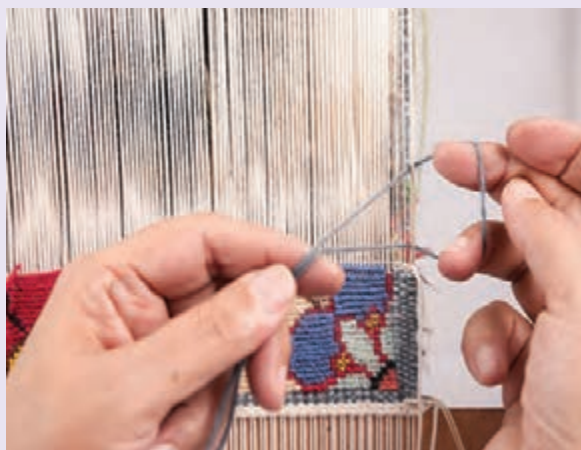
- تعداد جفت های شیرازه حصیری متناسب با ویژگی منطقه در نظر گرفته می شود (تصویر ۲-۵).

شکل ۲-۵ ▲ یک نمکدان عشایری قدیمی بافته شده به شیوه گلیم ورنی

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله چهارم

مرحله سوم

▲ شکل ۳-۵ مراحل بافت شیرازه حصیری

۲ درگیر کردن پود رنگی با چله‌ها در ابتدای کار، همانند سربندی و گلیم ساده انجام می‌شود.
 ۴ بر اساس نقشه کنار سمت راست بافت پس از چند رج پودگذاری سراسری با پود رنگی، بافت ورنی آغاز می‌شود.

▲ شکل ۴-۵ بخشی از یک گلیم ورنی با شیرازه حصیری

۵ پود پس از درگیر شدن با اولین چله از روی دو چله عبور داده می‌شود و از پشت چله دوم به میان آن دو بازگردانده و از زیر پود رو خارج می‌شود.

۶ حرکت پیش با چله‌های بعدی هم تکرار می‌شود. حاصل کار بافت به شکل خطوط ریز اریب (شیب از چپ به راست، در بافتی که از سمت راست آغاز شده است)، نمایان می‌شود. اگر بافت از سمت چپ آغاز شود این خطوط برعکس می‌شود. (شکل ۵-۵)

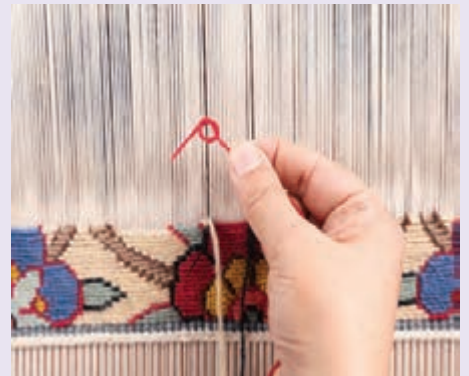
در پودمان‌های گذشته بافت شیرازه‌های مختلفی را آموختید در این پودمان و در کنار بافت گلیم ورنی مراحل بافت شیرازه حصیری را در شکل ۳-۵ مشاهده می‌کنید.

مرحله سوم

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله ششم

مرحله پنجم

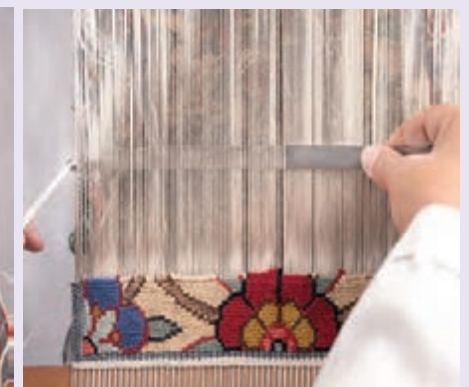
مرحله چهارم

مرحله نهم

مرحله هشتم

مرحله هفتم

نکته

با آنکه در بافت پیچشی، خطوط بافت روی دو چله ظاهر می‌گردد اما پود دور یک چله پیچیده می‌شود و استحکام بافت بالا می‌رود.

فکر کنید

تفاوت بافت در نمای پشت و روی گلیم ورنی چیست؟ چه عاملی سبب بروز این تفاوت می‌شود؟ پاسخ را همراه با تصویر به هنرآموز خود تحویل دهید.

۷ پس از یک رج بافت، یک ردیف پود ساده و سراسری را از لابه‌لای چله‌ها عبور می‌دهند و دفتین می‌زنند. (در برخی مناطق دو پود سراسری می‌دهند).

نکته

- هنگام ایجاد نقش، سر پود رنگی را که در هر قسمت برای اولین بار استفاده می‌شود، گره می‌زنند. سپس آن را از میان دو چله که یک چله آن به رنگ قبلی بافته شده، به سمت پشت کار هدایت می‌کنند به گونه‌ای که گره در بین دو چله و در پشت قرار گیرد. آنگاه به روش قبلی بافت را ادامه می‌دهند.
- سر پود رنگی با فاصله حدود ۲ سانتی‌متر از نوک آن گره زده می‌شود.

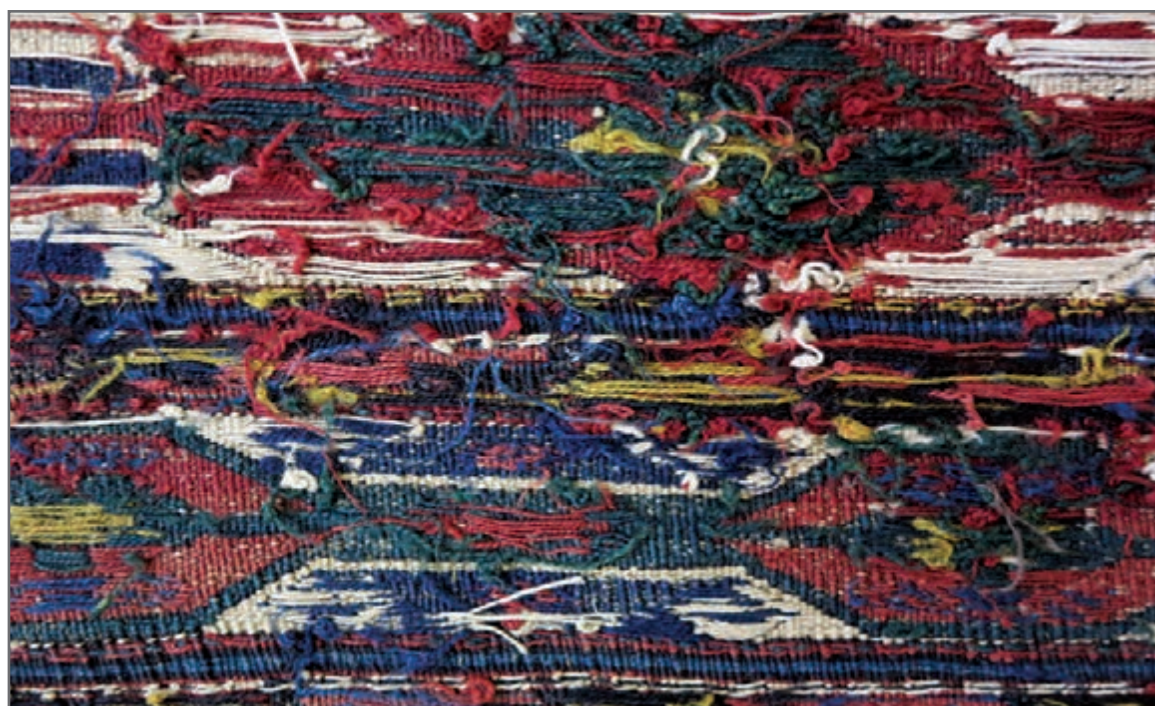
۸ پس از پایان بافت هر رنگ پود، بر اساس نقشه، اضافه نخ را یک نیم دور به دور چله سمت چپ می‌پیچند و به پشت کار منتقل می‌کنند. برای چپ دست‌ها بر عکس انجام می‌شود.
۹ پس از بافتن تمام رج‌ها، مطابق با نقشه سربندی پایانی را انجام می‌دهند و گلیم را از دار جدا می‌کنند.

کار گروهی

چند نوع گلیم ورنی وجود دارد؟
در منطقه خود جست و جو کنید و انواع گلیم‌های ورنی را بیابید. از آنها عکس بگیرید و بررسی کنید. تفاوت آنها در چیست؟ سپس از آنها گزارش تهیه کرده و آن را به کلاس بیاورید.

بودمان پنجم | بافت گلیم ورنی

شکل ۵۶ ▲ پشت و روی یک گلیم ورنی

بحث گروهی

علت اینکه اضافه نخ در این روش به پشت کار منتقل می شود چیست؟ درباره آن بحث کنید. آیا روش مناسب دیگری نیز وجود دارد؟ آن روش را نیز ارائه دهید.

کار گروهی

گلیم‌های ورنی منطقه خود را با گروه جست و جو کنید و از جزئیات بافت آنها عکس بگیرید. بررسی کنید پودگذاری پیچشی به چند شکل انجام شده است؟ (جهت خطوط بافت) این شکل‌ها چه تأثیری در زیبایی گلیم ورنی دارند؟

فعالیت

با راهنمایی هنرآموز خود یک دار را چله کشی و کوچی بندی نموده و در ابعاد یک چننه قطعه گلیمی را با شیرازه حصیری و به شیوه ورنی براساس نقشه مناسب منطقه خود ببافید.

فعالیت کارگاهی

جدول زیر را با یافته‌های خود از آموزش‌هایی که در فصل‌های مختلف این کتاب فرا گرفته‌اید پر کنید:

نوع گلیم	روش بافت	شکل پودها از پشت	پود اضافه

ارزشیابی شایستگی بافت گلیم ورنی

شرح کار:

اجرای مراحل سربندی ابتدای دار، نقشه خوانی، پودگذاری و پیچیدن پود به روش ورنی، دغه زنی و شیرازه پیچی، شل کردن چله‌ها و برش آنها (جداسازی گلیم از دار) و به‌کارگیری صحیح ابزار و وسایل در تمام مراحل.

استاندارد عملکرد:

سربندی، پودپیچی و پودگذاری و ایجاد نقش در گلیم براساس نقشه و جداسازی آن از دار بافندگی.

شاخص‌ها:

- کارگاه بافت
- دار گلیم بافی ۱۵۰ × ۱۰۰ سانتی‌متر
- سربندی ابتدای دار
- نقشه خوانی، پودگذاری و پیچیدن پود
- دغه زنی و شیرازه پیچی
- شل کردن چله‌ها و برش آنها (جداسازی گلیم از دار)

شرایط اجرای کار و ابزار و تجهیزات:

شرایط: زمان: ۱۳۵ دقیقه مکان: کارگاه بافت فرش - دار گلیم بافی ۱۵۰ × ۱۰۰ سانتی‌متر

ابزار و تجهیزات:

دار گلیم بافی، پود و خامه، سیخ پود کشی، نخ سربندی، دغه، قیچی، متر، ماژیک، آچار دار

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	سربندی	۱	
۲	نقشه خوانی و پودپیچی و پودگذاری	۲	
۳	دغه زنی و شیرازه پیچی	۲	
۴	برش چله‌ها و جداسازی گلیم از دار	۲	
	شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: - مدیریت زمان - مدیریت مواد و تجهیزات	۲	
	میانگین نمرات		*

* حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی، «۲» است.

فهرست منابع

- ۱ سند راهنمای برنامه درسی رشته صنایع دستی فرش، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای
کاردانش سال ۱۳۹۳
- ۲ برنامه درسی درس چله‌کشی و بافت انواع گلیم، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و
کاردانش سال ۱۳۹۴

